ARCHIEF

VOOR DEN

AZIATISCHEN BRAAKLOOP

IN DE STAD EN PROVINCIE

UTRECHT.

EERSTE STUK.

ARCHIEF

VOOR DEN

AZIATISCHEN BRAAKLOOP

EN

AL WAT DAARTOE BETREKKING HEEFT

IN DE STAD EN PROVINCIE

UTRECHT,

onder goedkeuring der Hoofd- en Districts-Commissiën in de zaak der Cholera,

EN MEDEWERKING VAN DE HEEREN

N. C. DE FREMERIJ, B. F. SUERMAN, J. I. WOLTERBEEK, F. S. ALEXANDER, A. NUMAN, J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, L. C. E. E. VAN COOTH, G. GREEVE

EN ANDERE GENEESKUNDIGEN

UITGEGEVEN

DOOR

P. J. I. DE FREMERIJ,
Med. Doct. en Hoogl.

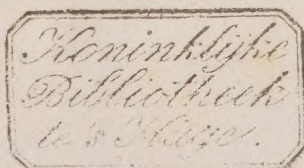
EERSTE STUK.

Te UTRECHT,
bij VAN PADDENBURG & COMP.

1832.

VOORBERIGT.

Bij de algemeene verspreiding van den Aziatischen Braakloop *door geheel Europa, en door Holland in het bijzonder, is het voor de Hollandsche geneeskundigen, die deze vreesselijke ziekte op eigen bodem moeten bestrijden, van het hoogste belang, om haren aard wel te leeren kennen; zich niet meer, gelijk dusver algemeen geschied is, bij algemeene beschouwingen derzelve te bepalen, maar veelmeer haar in alle hare wijzigingen te leeren nagaan; de onderscheiden vormen op te sporen onder welke zij zich vertoont, naar de gelegenheid des lands, der provincie, ja der stad in welke zij heerscht.*

In dit opzigt is de provincie en stad Utrecht *van bijzonder aanbelang.*

De eerste scheidt als het ware de zee- van de landprovinciën en vormt den overgang van de lagere gedeelten des lands, digt aan de zee en de monden der groote rivieren gelegen, tot de landprovincien, welke eene hoogere ligging en meer heuvelachtigen bodem ten deel viel. Is de bodem in de eerste of uit duinzand langs de zeestranden,

den, of uit kleigronden langs den loop der rivieren gevormd; in de laatste bestaat zij vooral uit heide en zandgronden, komende de klei slechts langs den loop dier stroomen voor, welke ons geheele Vaderland zoo rijkelijk doorsnijden.

De provincie Utrecht *deelt in de voor en nadeelen van beide. Aan het O. en N. O. gedeelte der stad wordt de grond hooger, heuvelachtig, en strekken zich de gooische heuvels uit, tusschen welke uitgestrekte heidevelden gelegen zijn. Aan de Z. en W. zijde langs den loop des Rijns en der Lek, vindt men zeer vruchtbare kleigronden; terwijl N. waarts langs de Vecht ook eenige klei aanwezig is; maar anders op weinigen afstand der rivier, aan beide zijden, inzonderheid veengronden worden aangetroffen, die zich van de W. en N. N. W. naar de N. N. O. zijde uitstrekken.*

Met de stad is dit eenigzins hetzelfde geval. Hoezeer de grond waarop zij gebouwd is veelal uit klei bestaat, is deze toch aan de O. zijde meer met zand vermengd.

Bij zulk eene verscheidenheid van bodem was het belangrijk na te gaan, hoe zich de ziekte alhier zoude verspreiden; of zij, gelijk men veelal gemeend heeft, den loop der rivieren zoude volgen; of zij zich meer op de kleigronden en de veenachtige streken, of op de hoogere zandgronden zoude vertoonen.

Ook naauwkeurig op te sporen hoe in de stad

Utrecht

Utrecht *de ziekte zoude heerschen, kan van aanbelang gerekend worden.*

Utrecht *heeft den naam van bijzonder gezond te zijn. Zieken worden hier tot herstelling hunner gezondheid door hunne artsen gezonden. Bij heerschende epidemiën in vroegere of latere jaren, is de stad echter niet gespaard. Hevige dus genaamde pest-ziekten heerschten er op verschillende tijden, maar vooral in 1598, 1603, 1624, 1636 en 1655, toen zij bijzondere voorschriften der regering vereischten.* (*) *De gewone epidemiën van pokken, roodvonk en mazelen zijn hier niet minder hevig dan elders: de mazel-epidemie van 1829; die der pokken van 1830 en 1831 bewijzen dit. Door de eerste werden 148, door de laatste 162 personen weggerukt.* (§) *Roodvonk is hier bijna endemisch, volgens de waarnemingen van wijlen den geachten Med. Doct.* Keetell.

Het kon dus van genoegzaam aanbelang gerekend worden, alles afzonderlijk bijeen te zamelen, wat tot het heerschen der Cholera in de provincie en stad behoort; daar het te wachten was,

(*) *Men zie hieromtrent het groot Utrechts Placaatboek, IIde Boek, 10de Tijtel, waar belangrijke voorschriften in dit opzigt gevonden worden.*

(§) *Deze opgaaf der overledenen is genomen uit de berigten der geneeskundigen, die bij de Plaatselijke Commissie van geneeskundig Toevoorzigt zijn ingekomen, en die veel met de opgave van den Civielen Staat verschillen; zijnde volgens dezen aan de mazelen 335, en aan de pokken 262 personen overleden.*

was, dat zij zich hier op onderscheiden plaatsen in verschillene vormen zoude voordoen en bijzondere behandeling vereischen.

De beste hoop op goeden uitslag werd gewis verkregen, indien men door de verschillende provinciale en stedelijke autoriteiten tot het verkrijgen van officiële stukken omtrent den gang der epidemie werd in staat gesteld; terwijl deze stukken, bijeen verzameld, ook voor het vervolg eene belangrijke bijdrage tot de geschiedenis van den Aziatischen Braakloop in Nederland moeten opleveren.

Dit alles te verwezenlijken is dan het bijzonder oogmerk van dit Archief.

Tot het mededeelen van officiële stukken en het putten uit de beste bronnen, ben ik door de goedgunstige toestemming der Hoofd- en Districts-Commissiën in de zaak der Cholera voor de provincie en stad Utrecht *in staat gesteld, en meen daarvoor mijnen openlijken dank aan de leden dier Commissiën, maar bijzonderlijk aan de bijzondere goedwilligheid harer Voorzitters, den H. Ed. Gestr. Heer Staatsraad Gouverneur der Provincie en den Ed. Achtb. Heer Burgemeester der stad* Utrecht, *te moeten betuigen.*

Dat behalve deze officiële stukken belangrijke bijdragen in onderscheiden opzigten zullen medegedeeld worden is gewaarborgd, door de beroemde en geleerde mannen, die goedgunstig tot dit doel hunne medewerking beloofd hebben en die in verschil-

schillende betrekkingen staan tot de geneeskundige, zoo provinciale als stedelijke, autoriteiten.

Bijzonder moet ik hier mijne opregte dankzegging toebrengen aan den Heer Med. et Chir. Dr. Alexander, *belast met het oppertoezigt over de geneeskundige dienst bij het Groot Rijks Hospitaal alhier, die mij door zijne berigten omtrent hetgeen bij de militairen voorbereid, verrigt en voorgevallen is, in staat stelt deze Archieven ook in dit opzigt volledig te maken.*

Wat de inrigting van dit Archief betreft, het oogmerk is, om zoo dikwijls hiertoe genoegzame stof voorhanden is, een stukje uittegeven, zoo lang de ziekte in de stad of provincie heerscht; of zoo veel langer men in staat is nog belangrijke bijdragen te leveren.

Elk stuk zal in drie afdeelingen gesplitst zijn, met afzonderlijke paginering, ten einde de gelijksoortige stukken bijeen te kunnen verzamelen en van elke der drie afdeelingen een boekdeel te kunnen vormen.

In de eerste afdeeling zal de geschiedenis der maatregelen tegen de ziekte genomen, in onderscheidene verhandelingen worden beschreven. Bij dit gedeelte behooren de bijlagen, afdrukken van officiële stukken, welke aan het einde van elk stuk geplaatst zijn. Verder zullen hier gevonden worden geneeskundige verhandelingen, die of tot de Cholera zelve behooren of tot haar be-

trek-

trekking hebben; beschrijvingen van onderscheidene toestellen tot zuivering van goederen of huizen gebruikt, en dergelijke.

Het tweede gedeelte zal uitsluitend aan ziektegeschiedenissen en daarbij behoorende lijkopeningen zijn toegewijd.

Het derde eindelijk, zal ons het ontstaan der ziekte en haren voortgang doen kennen. Wij hopen hier alle daadzaken op te geven, die zouden kunnen dienen om het pleit, over de al of niet besmettelijkheid der Cholera, te doen beslissen. Doch zullen wij zorg dragen de daadzaken alleen op te geven, zoo als ze zich voordeden, zonder ons door eenig te voren gevormd stelsel in de beschouwing en voorstelling van dezelve te laten leiden.

Vervolgens zullen hier de statistieke opgaven omtrent de Cholera, zoo voor de stad als voor de provincie, voorkomen, die, vooral na den afloop der ziekte, belangrijke resultaten zullen kunnen opleveren, welke wij als dan zullen trachten bijeen te zamelen.

Aan het einde van dit gedeelte zullen de thermometrische en barometrische waarnemingen worden opgegeven, zoo als dezelve aan het districtslocaal van het eerste district gedaan zijn.

UTRECHT, *den 25 October, 1832.*

P. J. I. DE FREMERIJ.

EER-

EERSTE AFDEELING.

VERHANDELINGEN, BIJDRAGEN, ENZ.

OVERZIGT

DER MAATREGELEN TEGEN DE CHOLERA, IN DE PROVINCIE UTRECHT GENOMEN.

MEDEGEDEELD DOOR

B. F. Suerman.

Toen de Cholera in 1831 meer en meer ons Vaderland naderde en men reden had te vreezen, dat deze ziekte tot ons zoude doordringen, is men al vroeg in deze Provincie bedacht geweest, die maatregelen van voorzorg te nemen, welke de aard en het belang der zaak gebiedend vorderden. De beide geschriften, door de zorg der hooge Lands-Regering in het licht gegeven, de korte beschrijving der Cholera, en de aanwijzing ter bewaring van de gezondheid en ter voorbehoeding tegen deze ziekte zijn terstond doelmatig verspreid geworden; het eerste aan de geneeskunstoefenaren alléén, het tweede aan het geheele publiek, in de steden zoowel, als ten platten lande.

Onmiddelijk daarna, te weten den 31 Augustus 1831, zijn er, door den Heer Gouverneur ad interim dezer Provincie, algemeene bepalingen en raadgevingen vastgesteld, en later door den druk ter kennis van het publiek gebragt, bij het onverhoopt ontstaan van de Cholera in deze Provincie op te volgen. Daarvan waren de hoofdbeginselen: er zal in de hoofdplaats der Provincie eene Hoofdcommissie bestaan, als het centraal punt, vanwaaruit voorziening en hulp gezonden zal worden en tot hetwelk elke aanvrage terugkeeren zal. Alsmede: de Provincie zal in dertig districten verdeeld worden, en in elk zal eene districtscommissie gevestigd zijn. Bij de bepaling van deze hoofdbeginselen werden er tevens vele maatregelen voorgeschreven, zoo om het ontstaan en de verspreiding der ziekte, ware het mogelijk, tegen te gaan, alsook om de lijders, bij het ontstaan derzelve, doelmatige hulp te verleenen. Inzonderheid was op het verdeelen der gemeenten in wijken, op den voorraad van geneesmiddelen bij de geneeskunstoefenaren, op het voorhanden zijn van badkuipen, op het inrigten eindelijk van hospitalen achtgeslagen. Deze algemeene bepalingen zijn, als eerste bijlage, in derzelver geheel, achter dit overzigt geplaatst.

Aangaande den voorraad van geneesmiddelen, door de apotheek houdende kunstoefenaren, in de kleine steden en ten platten lande vooral, schouwbaar te houden, waaromtrent in deze algemeene be-

bepalingen het noodige is vastgesteld, had de provinciale Commissie van geneeskundig onderzoek en toevoorzigt, reeds den 13 Julij 1831, eene aanschrijving doen afgaan, waarin den belanghebbenden werd aanbevolen, die geneesmiddelen, in ruimen voorraad, voorhanden te hebben, welke men meende in deze ziekte het meest te zullen behoeven.

De Heer Gouverneur ad interim der Provincie benoemde daarna tot leden der Hoofdcommissie de Heeren Baron W. R. van Heeckeren van Brandsenburg en O. van Romondt, beide leden van de Gedeputeerde Staten der Provincie, en de Hoogleeraren N. C. de Fremerij, President, en B. F. Suerman, Lid en Secretaris van de Provinciale geneeskundige Commissie. Deze Hoofdcommissie heeft zich den 10 September 1831 geconstitueerd. De Heer van Heeckeren van Brandsenburg nam voorloopig het voorzitterschap op zich, terwijl de Hoogleeraar B. F. Suerman zich evenzoo met den post van Secretaris belastte.

Deze Hoofdcommissie heeft daarna zich onmiddelijk onledig gehouden met het opmaken eener verdeeling van de Provincie in die dertig districten, ingerigt naar de geographische ligging der gemeenten en bestemd tot een geregeld bestuur, bij het onverhoopt uitbreken der Cholera. Die verdeeling is door den Heer Gouverneur ad interim goedgekeurd en vastgesteld den 23 September 1831. Alle, zelfs kleine, gemeenten en gedeelten van de-

zelven zijn daarin met naauwkeurigheid opgenomen en met name genoemd. Als tweede bijlage tot dit overzigt is deze verdeeling medegedeeld.

Vervolgens is er door de Hoofdcommissie eene instructie voor de leden van de districtscommissiën tot de zaak der Cholera opgemaakt, waarbij de pligten van de Burgemeesters en van de geneeskunstoefenaren, al of niet leden der Commissie zijnde, werden uiteengezet. Deze instructie is den 10 October 1831 vastgesteld. Men vindt ze als derde bijlage achter dit overzigt.

Eindelijk zijn de geneeskunstoefenaren benoemd tot leden van de districtscommissien in de dertig districten, op voordragt van de Hoofdcommissie, bij besluit van den Heer Staatsraad, Gouverneur der Provincie, van den 22 November 1831. Hierbij moet opgemerkt worden, dat er, later, voor het eerste district, de stad *Utrecht* zelve, nog drie geneesheeren, als leden van de districtscommissie aldaar zijn aangesteld. De Heeren A. Numan en P. J. I. de Fremerij waren reeds, van wege de plaatselijke commissie van geneeskundig toevoorzigt, daartoe voorgedragen en benoemd. Nu werden ook de Medicinae Doctoren en leden van die geneeskundige commissie, de Heer van Cooth, derzelver Voorzitter, en de Heeren Greeve en Schroeder van der Kolk bij de districtscommissie gevoegd. Deze maatregel was noodzakelijk wegens de uitgebreidheid en bevolktheid van de stad

en

en derzelver jurisdictie. De uitkomst heeft er de doelmatigheid van bevestigd. De oorspronkelijke benoeming van de geneeskundige leden der dertig districtscommissiën is, als vierde bijlage, achter dit overzigt gevoegd.

De Hoofdcommissie is onmiddelijk met deze districtscommissien in briefwisseling getreden, nadat zij overal aan derzelver vestiging, zooveel zij kon, was bevorderlijk geweest. Zij heeft getracht onderscheidene zwarigheden uit den weg te ruimen, die zich hier en daar opdeden. Zij heeft eene aanbesteding van badkuipen gedaan voor die gemeenten, die niet van groote baktroggen, die men als badkuipen zoude kunnen gebruiken, voorzien waren. In de vijfde bijlage vindt men voor elk district de opgave van derzelver voorzitter en secretaris. Men had alzoo, in deze Provincie, nog vóór het einde des jaars 1831, in deze belangrijke aangelegenheid, reeds veel verrigt, zonder dat het algemeen van deze bemoeijngen kennis droeg, ten einde geene ontijdige bezorgdheid op te wekken.

Nadat, in den loop van dit jaar 1832, de ziekte meer van nabij Oud Nederland bedreigde, zijn de noodige maatregelen genomen, om ten spoedigste uit te voeren, wat de drang der omstandigheden vorderen mogt. De Heer Staatsraad, Gouverneur der Provincie, nam daartoe zelf het voorzitterschap van de Hoofdcommissie op zich. Nadat Zijne Excellentie de Minister van Binnenlandsche Zaken het

ver-

verslag had medegedeeld, uitgebragt door de van Gouvernementswege gecommitteerden tot het onderzoek in loco van de Cholera, en tevens de voorschriften gegeven nopens de maatregelen van voorzorg en voorziening in deze; heeft de Heer Staatsraad, Gouverneur der Provincie, aan al de gemeentebesturen de noodige aanschrijvingen gedaan. Daarbij is de naleving aanbevolen van de maatregelen, in het voornoemd verslag aanbevolen, en de bepalingen, voor deze Provincie vroeger vastgesteld, zijn tevens gewijzigd geworden; hetwelk vooral toepasselijk was op het niet aanduiden der huizen, waarin de ziekte heerschte. Deze aanschrijving is, als zesde bijlage achter dit overzigt geplaatst.

Behalve het reeds vermelde zijn nog eenige andere punten behartigd, bepaaldelijk de volgende:

De zaak der zieken-oppassers en der hospitalen heeft de bijzondere zorg van den Heer Gouverneur der Provincie tot zich getrokken. De gemeentebesturen zijn oplettend gemaakt op de hooge noodzakelijkheid van het een en ander. Het was te vreezen, dat in de behoeftige huisgezinnen ligtelijk hulp ontbreken zoude, en vooral menschen, die, met bedachtzaamheid en kalmte, de bevelen konden uitvoeren, tot redding der kranken gegeven. Even zoo bestond er behoefte, ook ten platten lande, van Hospitalen, waarin de lijders verpleegd konden worden. Al was het dan ook dat velen waarschijnlijk weigeren zouden, van zoodanig eene in-

rig-

rigting van weldadigheid gebruik te maken, toch moesten er gevonden worden, voor wien het hospitaal de eenige toevlugtplaats zoude wezen; b. v. bij de landbouwers voor de dienstboden en werklieden; voorts voor arme en behoeftige reizigers, die door de ziekte overvallen mogten worden, en voor soortgelijken meer. Er zijn in vele gemeenten, ten gevolge van deze pogingen, zeer doelmatige maatregelen genomen. Wij hopen, in het vervolg de verdiensten van die gemeentebesturen te doen kennen, die hierin door ijver, welwillendheid en doorzigt hebben uitgemunt.

Hoogstbelangrijk moest het ook zijn, dat op het platte land zoo spoedig mogelijk geneeskundige hulp aan den Cholera-kranke werd verleend. De geneeskunstoefenaren intusschen wonen somtijds op grooten afstand, of zijn in hunne praktijkoefening verwijderd van het huis, waarin die haastige hulp verlangd wordt. Het is deze bedenking, welke den Heer Gouverneur tot het voorstellen van doeltreffende maatregelen ten deze, aan de gemeentebesturen, inzonderheid ten platte lande, gebragt heeft; te weten het ter beschikking houden voor den geneesheer van rijdtuig, op eene of andere wijze, zooals bij beurtwisseling onder de landlieden, van hetzelve voorzien. Hieraan zullen voorzeker die gemeentebesturen gaarne beantwoorden.

Reeds in de maand Maart is er, door de bemoeijingen van de Faculteit der geneeskunde aan de

Hoo-

Hoogeschool te *Utrecht*, gezorgd geworden, dat het personeel der geneeskunstoefenaren werd uitgebreid en vermeerderd, niet alleen voor de stad *Utrecht*, maar ook voor deze en naburige Provinciën. Zij had namelijk de Doctorandi en de Candidaten in de geneeskunde uitgenoodigd, om mede werkzaam te zijn, wanneer de ziekte tot deze gewesten mogt doordringen. De vruchtbare gevolgen van dergelijk eenen maatregel aan deze Hoogeschool in 1826, ter gunste van *Groningen* genomen, waren nog in te versch aandenken, om ook nu niet deze uitnoodiging in het werk te stellen. De uitkomst beantwoordde volkomen aan de verwachting. Eenentwintig kweekelingen der Hoogeschool boden volgaarne hulp aan. Zes daarvan werden dadelijk voor de stad *Utrecht* bestemd, te weten de Heeren Bakker, Broers, Luchtmans, Muysken, Schermbeek en Suerman. Drie namen de zorg in Hospitalen te *Amsterdam* op zich; de Heeren van Cooth, Hijmans en Rive. In het Hospitaal te *Utrecht* werd de Heer Eyck aangesteld. De Heeren Holleman, Rombach en Snellen werden voor *Langbroek*, *Zuilen* en *Driebergen* bestemd. Voor *Scherpenzeel* in *Gelderland*, voor *Gouda* en *Schoonhoven* in *Zuid-Holland* verbonden zich de Heeren Luchtmans, Rooseboom en Wolff. In dat geval zoude de eerstgenoemde door een ander vervangen worden. De Heeren Koning, van den Steen, Peelen,

len, Pen, Vaders en Valkenhoff zouden intusschen de ziekte in de hoofdplaats van de Provincie waarnemen, ten einde later dàår te gaan, waar hulp benoodigd mogt zijn. Den Heer Holleman eindelijk, in afwachting van zijne oproeping naar *Langbroek*, werd eene wijk in de stad *Utrecht* opgedragen. Wij willen, door den ijver en de bekwaamheid, waarmede de zware taak begonnen is geworden, af te schetsen, de geschiedenis dezer edele zelfsopoffering niet vooruitloopen.

Ten einde ook de heelmeesters ten platten lande zoo veel mogelijk met de studie der ziekte zouden bekend zijn, is er gezorgd geworden, dat allen in het bezit waren van het Rapport der Commissie tot het onderzoeken van den aard en de meest geschikte wijze van behandeling der Cholera. Aan die kunstoefenaren, die zich dit belangrijk stuk niet wel konden aanschaffen, is hetzelve ten geschenke gezonden, en, opdat toch allen zich meer en meer in de geneeskundige behandeling der ziekte zouden kunnen oefenen, heeft de Heer Gouverneur der Provincie zorg gedragen, dat hetzelfde geschied is, door de gemeentebesturen, met de » Bijdragen tot de kennis en behandeling van den Aziatischen braakloop in Nederland, uitgegeven door D. J. A. Arntzenius." De leden der provinciale geneeskundige Commissie hebben ook dit onderwerp tot een voornaam punt van hun onderhoud gemaakt, toen zij een buitengewoon onderzoek naar de geneeskunstoefening,

ning, in de kleine steden en ten platten lande, ondernamen.

Dit onderzoek had evenwel nog een uitgebreider doel. Er was reeds in 1831 op den voorraad van geneesmiddelen bij de apotheek houdende kunstoefenaren in de kleine steden en ten platten lande bijzonder gelet. Dit onderzoek behoorde herhaald en uitgebreid te worden. Er werd alzoo eene nieuwe en grotere opgave gedaan, met de bepaling van de hoeveelheden der geneesmiddelen, die schouwbaar en in goede orde voorhanden behoorden te zijn. Elk kunstoefenaar werd in dit opzigt met naauwkeurigheid gadegeslagen. Niet alleen de leden der provinciale geneeskundige Commissie voldeden gaarne aan hunne verpligting ten opzigte van dit onderzoek, maar die Commissie en, op haar verslag, de Heer Staatsraad, Gouverneur der Provincie, doen gaarne hulde aan de ijverige en kundige medewerking ten deze van de Heeren de Braauw, te *Woerden*, van der Leeuw, te *Amersfoort* en Menso, te *Rhenen*, bij de kunstoefenaren in de gemeenten, nabij hunne standplaatsen gelegen.

Eindelijk is men ook te rade geworden, zoodra de ziekte op Oud Nederlands grondgebied zich werkelijk vertoonde, de heerschende ziektegesteldheid gade te slaan, als gaande het ontstaan van sommige ziekten, gewoonlijk, den Aziatischen Braakloop vooruit. Eenige kunstgenooten, zoowel in de

Pro-

Provincie als op derzelver grenzen, zijn uitgenoodigd geworden, op die gesteldheid, in en nabij de gemeenten, waarin zij wonen, een opmerkend oog te houden en daarover in briefwisseling te blijven met den President der provinciale geneeskundige Commissie. Door dezen maatregel, die ook met de meeste welwillendheid is uitgevoerd, was men steeds gewaarschuwd en alzoo verzekerd niet onvoorbereid te zullen worden overvallen.

De provinciale geneeskundige Commissie erkent hieromtrent dankbaar den ijver van de plaatselijke geneeskundige Commissie te *Utrecht*, van tweeentwintig kunstgenooten in deze Provincie, alsmede van de Heeren Doctoren de Braauw, te *Woerden*, van Hees, te *Oudewater* en Rozenberg, te *Schoonhoven*, die zich hiermede wel hebben willen belasten. De uitkomsten van deze briefwisseling waren nuttig voor de groote zaak, die in deze Provincie aller medewerking opwekte; zij zijn ook voor de wetenschap belangrijk.

VERSLAG

VAN HETGEEN BINNEN DE STAD UTRECHT GEDAAN IS VOOR DE GENEESKUNDIGE VERZORGING EN VERPLEGING VAN CHOLERA ZIEKEN,

OPGEMAAKT DOOR

P. J. I. DE FREMERIJ.

Uit het voorgaande overzigt is gebleken, welke doelmatige middelen door de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt zijn aangewend, om het uitbarsten van den Aziatischen braakloop binnen deze provincie te verhoeden, of indien dezelve onverhoopt tot ons mogt doordringen, zorg te dragen, dat de ongelukkige lijders op de beste wijze zouden verpleegd en van al die hulp voorzien worden, die zij in hunne omstandigheden behoeven.

Hier kunnen wij derhalve het verslag aanvangen van hetgeen ter dezer stede verrigt is, om het bovengenoemde doel te bereiken.

Zoo lang de districts commissie in de zaak der Cholera nog niet benoemd was, berustte het toezigt op de plaatselijke geneeskundige verordeningen,

na-

natuurlijk bij de Plaatselijke Commissie van Geneeskundig Toevoorzigt alhier, zij was het dus tot welke het eerst de kennisgeving gerigt was van de maatregelen, die door de Hoofdcommissie in de zaak der Cholera genomen waren; daar aan haar, bij Missive van den 11 November 1831, N°. 11, de drie eerste stukken, die als bijlagen bij het voorgaande overzigt gevoegd zijn, werden toegezonden; tevens met uitnoodiging, om twee harer leden voor te dragen tot leden der opterigtene districts commissie. Gelijktijdig met deze stukken der Hoofdcommissie, werd aan de Plaatselijke Commissie eene missive overhandigd van H. H. Burgemeester en Wethouders der stad *Utrecht* van den 10 November 1831, waarbij gelijkelijk verzocht werd, om eene commissie te benoemen, welke met het hoofd des bestuurs der stad, de districts commissie zoude kunnen uitmaken.

De plaatselijke commissie beraadslaagde over deze zaak in hare vergadering van den 14 November 1831, en besloot tot leden der bedoelde districts commissie voor te dragen hare medeleden de Hoogleeraren A. Numan en P. J. I. de Fremerij, maar zij deed tevens in haar antwoord aan de Hoofdcommissie opmerken, dat het getal van twee leden, bij het uitbreken der Cholera, ligtelijk te gering zoude zijn, door de veelvuldige werkzaamheden, welke in dat geval aan de geneeskundigen zouden zijn opgedragen, en dat dus het getal der genees-

kun-

kundige leden der districts commissie behoorde vermeerderd te worden.

Ten gevolge van dit gevoelen, werd hiertoe later eene bepaalde voordragt aan de Hoofdcommissie gedaan, toen dezelve bij missive van den 19 November 1831, de plaatselijke commissie aanzocht, om nog twee plaatsvervangers, voor de reeds benoemde leden uit haar midden voor te dragen. Er werd namelijk in de vergadering van den 28 November besloten, een voorstel te doen, strekkende om al de Med. Doctoren, leden der plaatselijke geneeskundige commissie, tot leden der districts commissie in de zaak der Cholera te doen benoemen; te meer, daar men reeds van de stedelijke regering was onderrigt geworden, dat zij met dezen maatregel instemde.

Deze zaak verkreeg dan ook haar volkomen beslag, gelijk reeds gebleken is uit het overzigt der maatregelen, welke in deze provincie genomen zijn, waarin de benoemingen der leden van de districts commissie zijn aangewezen.

Inmiddels hield de nu reeds geconstitueerde districts commissie hare eerste vergadering, onder voorzitting van de Heer Burgemeester, op den 29 November, waarbij tegenwoordig was, behalve de beide genoemde Hoogleeraren, de Heer Wethouder Musschenbroek, en werd tot President der vergadering benoemd den Heer Burgemeester, zullende bij zijne afwezigheid de Heer Musschenbroek

broek zijne plaats vervullen, en tot Amanuensis der commissie de Kommies ter Secretarie dezer stad, de Heer W. A. Boers.

De eerste zorg der districts commissie bepaalde zich nu tot het voordragen der maatregelen, welke tot het verplegen van Cholera lijders noodzakelijk geacht werden; als daar waren het inrigten van een locaal, tot hospitaal geschikt; het vaststellen van deszelfs personeel en de bezorging van al hetgeen hiertoe behoorde; het verdeelen der stad in districten en wijken, zoodat er vier districten gevormd werden, elk onder het toezigt van eenen geneeskundigen districts commissaris, zijnde deze tevens lid der algemeene districts commissie en der plaatselijke geneeskundige commissie; het aanwijzen van één' Medicinae doctor, één' heelmeester voor elke wijk, die met de geheele dienst der arme zieken in zijne wijk zoude belast worden, zoo dergenen welke door de Cholera, als door andere ziektens werden aangetast; het benoemen van ééne vroedvrouw voor elk district, welke die diensten bij vrouwelijke lijders, inzonderheid bij barende vrouwen, zoude verrigten, die bij andere zieken aan den heelmeester werden opgelegd; het beramen van maatregelen, om op de beste wijze te voorzien in de behoefte der Cholera lijders, zoo aan geneesmiddelen, als aan voedsel en oppassing. Als gevolg van deze maatregelen, welke aan H. H. Burgemeester en Wethouders der stad werden voorge-

gedragen, kunnen worden aangemerkt, de instructien voor de geneeskunstoefenaren en de publicatie van H. Ed. Achtb., welke als bijlage hier achter gevoegd zijn; (*) waarvan de hoofdinhoud reeds was vastgesteld in de vergadering der districts commissie van den 19 Mei 1832, maar waarvan de openbaarmaking niet geschied is, voor dat de Cholera werkelijk in de nabijheid uitbrak, ten einde geene onnoodige noch ontijdige vreeze onder de ingezetenen te verwekken.

Het zal nu noodig zijn kortelijk de gronden te ontwikkelen, die de geneeskundige leden der districts commissie, van welke het plan der inrigting afkomstig is en die een uitvoerig rapport hierover aan deze commissie inleverden, geleid hebben in het voorstellen dier maatregelen; waaruit dan blijken zal waarom zij zijn afgeweken van de inrigtingen, welke op vele andere plaatsen zijn genomen.

Om hun voorstel wel te kunnen beoordeelen, moet men bekend zijn met de inrigting ter geneeskundige verzorging van behoeftige zieken binnen deze stad.

Elk armbestuur heeft alhier zijne eigene geneesheeren, heelmeesters, artsenijmengers en somwijlen vroedmeesters en vroedvrouwen. Zoo wordt in de geneeskundige dienst der algemeene armen voorzien, dat is van hen, die tot geene bijzondere gods-

(*) Zie Bijlage N°. 7 en 8.

godsdienstige gezindheid behooren, en welkers belangen geregeld worden door een, door de stedelijke regering benoemd, Collegie van regenten, bekend onder den naam van regenten der stads Aalmoeseniers kamer, door zes geneesheeren, vier heelmeesters, vier artsenijmengers, drie vroedmeesters en vier vroedvrouwen. Voor de Nederduitsche Hervormde gemeente zijn aangewezen twee geneesheeren, vier heelmeesters, vier artsenijmengers. Voor de Waalsche Hervormde gemeente één geneesheer, twee heelmeesters, twee apothekers. Voor de Roomsch Catholijke drie geneesheeren, twee heelmeesters, één apotheker. Voor de Luthersche één geneesheer, één heelmeester, één apotheker. Voor de oud Roomsche en Israëlitische gemeenten zijn even veel geneeskunstoefenaaren werkzaam als voor de Luthersche; terwijl het niet bekend is dat voor de Doopsgezinde en Remonstrantsche gemeenten bepaalde geneeskunstoefenaren zijn aangewezen; doch de leden dier beide laatstgenoemde kerkgenootschappen zijn ook zoo weinig in getal en tellen onder zich zoo weinige behoeftigen, dat het aanstellen van bepaalde geneeskunstoefenaren voor dezelve naauwelijks noodzakelijk te achten is.

In eene stad als *Utrecht*, die zich veel meer in de lengte dan in de breedte uitstrekt, (*) daarbij

(*) Volgens de naauwkeurige opmetingen, door de ambtenaren van het Kadaster gedaan, en mij goedgunstig medegedeeld,

bij van zeer uitgebreide voorsteden voorzien is, waarvan de uitgestrektste buiten de Waard- of Amsterdamsche poort juist aan één der einden van hare lengte-as gelegen is, konde de inrigting niet bewaard blijven, dat de geneeskundigen die in de dienst de arme zieken van elk armbestuur voorzien, ook daarmede bij het uitbreken der Cholera zouden belast blijven; te minder, daar één en dezelfde geneeskundige veelal voor meer dan één armbestuur werkzaam is.

Het gevolg toch van het in stand houden der oude inrigting zoude noodzakelijk geweest zijn, dat elk geneesheer zijne zieken door de geheele stad ver-

deeld, bedraagt de geheele lengte der stad *Utrecht* met hare voorsteden 6419 Ned. ellen. Hieronder zijn begrepen de voorsteden Tolsteeg en Lauwerecht, welke beide geheel met huizen bezet en bewoond zijn. De breedte is 7997 Ned. ellen. Hieronder zijn begrepen de voorsteden Abstede en Catharijne. Abstede, hoezeer bewoond, heeft meer het voorkomen van een dorp, daar de huizen ver uiteen verspreid liggen en van warmoesiers landerijen omgeven zijn; van Catharijne bestaat slechts een zeer gering gedeelte uit naast elkander gelegen huizen: het grootste gedeelte uit bleekerijen, wei- en bouwland, waarop slechts hier en daar enkele woningen verspreid zijn. Hieruit verklaart het zich, waarom ik *Utrecht* meer in de lengte dan in de breedte uitgebreid genoemd heb, daar van het begin van Tolsteeg tot aan het einde van Lauwerecht de woningen bijna aaneengeschakeld zijn, hetgeen met Abstede en Catharijne geenzins het geval is. De stad zelve is bijna tweemaal zoo lang als breed. De afmetingen der stad en voorsteden zijn als volgt.

Lengte		Breedte	
Utrecht....	1883 N. E.	Utrecht..	953 N. E.
Tolsteeg....	2430. »	Abstede..	1820. »
Lauwerecht.	1206. »	Catharijne	5224. »
	6419.		7999.

verspreid had gevonden, en dat er dikwijls een zeer geruime tijd zoude hebben moeten verloopen, eer de geneeskundige hulp te verkrijgen was; hetgeen bij eene dikwijls zoo snel toenemende en doodelijke ziekte als de aziatische braakloop allernoodlottigst kon zijn.

Men begreep derhalve, dat het doelmatigst was, aan elken geneesheer en heelmeester eenen bepaalden werkkring aantewijzen: niets was hiertoe meer geschikt dan de verdeeling der stad en buitensteden in 12 wijken te volgen; derhalve voor iedere wijk een' Med. Doct. en Heelmeester te benoemen, die met de geheele geneeskundige verzorging, zoo van cholera als andere zieken, belast werden.

Alle aangezochte geneeskundigen, hoezeer vele derzelve in geenerlei betrekking tot eenig armbestuur stonden, toonden zich bereidwillig om deze waarlijk moeijelijke taak op zich te nemen. Daar echter het getal van beschikbare geneesheeren binnen de stad niet toereikend was (*), om op deze wijze in de behoeften van alle wijken te voorzien, werden, na raadpleging met de medische faculteit der Hoogeschool en op voordragt der Districts commissie, van wege H. H. Burgemeester en Wethouderen, eenige Med. Doctorandi en Candidaten uitgenoodigd, om de dienst dier

(*) Onder de praktiserende Hoogleeraren en Doctoren konde één om zijne hooge jaren, twee als leden der Hoofd- en vier andere als leden der Districts commissie, niet als wijkdoctoren optreden.

dier wijken op zich te nemen, voor welke geen gepromoveerd geneesheer kon worden gevonden. Allen namen dit voorstel op de meest voorkomende wijze aan, en toonden hier wederom, hoe al wat waarlijk edel en groot mag genoemd worden, Nederlands jongelingschap bezielt, wanneer het te doen is om het Vaderland ten dienste te staan of der lijdende menschheid hulp toe te brengen. Al deze verdienstelijke jongelingen achtten geene opofferingen te groot, om hunne gewigtige en bezwaarlijke betrekking, te allen tijde, met de meeste getrouwheid en ijver te vervullen; zij smaken daarvoor dan ook het streelend genoegen van overtuigd te zijn, dat door hunne pogingen menig menschen leven behouden, en menig nuttig lid der maatschappij voor dezelve en voor zijne dierbare panden gespaard is. (*)

Ook in de bezorging der geneesmiddelen begreep men verandering te moeten maken, vooral om opeenstapeling van werkzaamheden in sommige apotheken te voorkomen en de gereedmaking der voorgeschrevene geneesmiddelen te bespoedigen. Men bepaalde derhalve, dat alle apothekers verpligt zouden zijn, zoodanig recept onmiddelijk gereed te maken, waarop door den wijkdoctor de woorden *cholera* en voor den *armen* gesteld waren, en ten einde niet sommige apothekers boven andere begunstigd zoude wor-

(*) Men zie de wijze waarop de geneeskundige dienst geregeld was, met de namen der voor elke wijk aangewezen geneeskundigen, zoo als dit op den vijfden October plaats had, in de tafel, die als negende bijlage hierachter gevoegd is.

worden, werd verordend, dat de recepten voor cholera zieken bij den naast bij wonenden artsenijmenger moesten bezorgd worden.

De stedelijke regering wilde zich wel belasten met de voorloopige betaling der op deze wijze voorgeschreven geneesmiddelen; doch om derzelver verrekening met die armbesturen, tot welke de lijders behoorden, gemakkelijk te maken, werden de geneeskundige verzocht op elk recept het armbestuur aan te duiden, waartoe de zieke, voor wien het bestemd was, behoorde. Men bepaalde verder, dat de prijzen der geneesmiddelen zouden berekend worden naar het tarief, gevoegd bij de Pharmacopoea pauperum, uitgegeven door de Provinciale Commissie van Geneeskundig Onderzoek en Toevoorzigt te *Utrecht;* goedgekeurd door de Ed. Gr. Achtbare Gedeputeerde Staten der Provincie den 11 Maart 1831. Hierdoor werd alle gelegenheid tot willekeurige handelwijze weggenomen.

Dat de apotheken, die in *Utrecht* bijna zonder uitzondering uitmuntend zijn, van alle in de cholera dienstige geneesmiddelen voorzien waren, bleek bij een hiertoe opzettelijk door eenige leden der Plaatselijke Geneeskundige Commissie gedaan onderzoek, waarbij inzonderheid ook op het in voorraad houden van een goed aantal bloedzuigers werd aangedrongen.

Om nu den wijkdoctoren hunne taak gemakkelijker te maken, en dezelve, bij afwezigheid uit hun-

ne

ne wijk, op de spoedigst mogelijke wijze te kunnen ontbieden, werd door de achtbare regering in elke wijk een verblijf aangewezen, kenbaar door een bord, waarop het woord *Wijklocaal* geschilderd is. Hier behoeven zij, die hulp noodig hebben, zich slechts aan te melden, daar op deze plaats een bode aanwezig en geheel ter beschikking van den geneesheer gesteld is, om denzelven, waar dit noodig is, op te zoeken en alle noodzakelijke diensten te verrigten. Verder zijn in elk wijklocaal tot de eerste hulp aanwezig pakjes met vlierbloemen en gewone chamomillen, die aan elken behoeftigen die daarom aanvrage doet worden uitgegedeeld.

Met deze regeling van de geneeskundige dienst der wijken was echter niet alles afgedaan. In andere behoeften behoorde voorzien te worden. Zoo was het noodig te zorgen, dat voorkomende cholera gevallen zoo spoedig mogelijk bekend werden, ten einde van dezelve behoorlijke aanteekening zoude kunnen gehouden worden; zoo moesten zulke hulpmiddelen in gereedheid gebragt worden, die in de cholera somwijlen dringend noodzakelijk, in elke wijk echter onmogelijk konden verschaft worden; gelijk het bezorgen van baden, van met warm water gevulde flesschen of kruiken; de gelegenheid tot het vervoer van cholera zieken naar het hospitaal, en eindelijk het uitreiken aan behoeftige cholera lijders en hunne huisgezinnen van voedzame spijze en drank.

Met

Men vond ter gemakkelijke bezorging van dit alles goed, de stad op zulk eene wijze in vier districten te verdeelen, dat elk district uit drie digt bij elkander gelegen wijken bestond, en in elk derzelve een locaal aan te wijzen, zooveel mogelijk in het middenpunt gelegen. Van deze districts localen of hulpbureaux, welke uitwendig kenbaar zijn, gaat nu al die hulp uit, die in de wijken zelf niet verleend kan worden. In elk is dag en nacht een kommies aanwezig ter regeling van de administratie onder den districtscommissaris; er bevinden zich te allen tijde dragers tot het vervoeren van zieken naar het hospitaal. Eene met matrassen en dekens wel voorziene draagbaar, eene badkuip met toestel tot vervoer van het warme water worden hier gevonden. Hier kunnen te allen tijde kruiken, met warm water gevuld, verkregen worden, terwijl door de goedgunstige beschikking der directeuren en eigenaars der beide alhier gevestigde brouwerijen, uit dezelve altijd eene ruime hoeveelheid warm water op de eerste aanvrage verkrijgbaar is; hebbende ook de Heer muntmeester Suermondt en de Heer fabrijkant Modderman aangeboden, om in andere, van de brouwerijen te verwijderde gedeelten der stad, in deze behoefte te voorzien. Daarenboven is nog in het locaal van het derde district eene gelegenheid tot het stoken van warm water, en in het cholera-hospitaal een bijzonder

hier-

hiertoe ingerigte toestel, die later welligt beschreven en afgebeeld zal worden.

In elk districts-locaal worden voor cholera zieken en hunne huisgenooten, drooge eetwaren, als: sago, rijst en dergelijke, met de noodige toebereidingsmiddelen, suiker, kaneel enz. alsmede wijn uitgereikt, waartoe de wijkdoctor een gedrukt briefje afgeeft, dat door den districts commissaris geteekend wordt: gekookte spijzen en dranken, op gelijke wijze door den wijkdoctor aangevraagd, worden in het hospitaal gereed gemaakt.

Verder geschiedden alle aangiften van aangetaste, overleden, begraven of herstelde personen aan dit districts-locaal, waarvan even als van de uitgereikte levensmiddelen, de registers gehouden werden.

's Morgens te 9 ure wordt door elken districtscommissaris het rapport van het sedert den vorigen dag voorgevallene opgemaakt uit de berigten der wijkdoctoren, en door hem aan de districtscommissie opgezonden, zoodat uit deze rapporten het algemeen verslag dier commissie wordt zamengesteld. Daarenboven is de districts commissaris belast met het doen van weerkundige waarnemingen op gezette uren, en met de inspectie van de meest belangrijke zieken in zijn district, moetende hij den wijkdoctoren op hun verlangen met hulp en raad bijstaan, en 's wekelijks (*) een algemeen rapport

(*) Vroeger werd dit rapport om de drie dagen gevorderd, doch

port aan de districts commissie over den gang der ziekte iu zijn district uitbrengen.

Zoo werd in al de behoeften van de lijders op de eenvoudigste wijze voorzien. Niet minder noodzakelijk was het te zorgen, dat een behoorlijk hospitaal werd ingerigt voor zulke lijders welke aan hunne huizen niet verpleegd konden worden. Na eenige vruchtelooze pogingen tot het doen ontruimen van een gebouw dat hiertoe uitmuntend gelegen was, slaagde de commissie in het verkrijgen van een ander gebouw, dat tot dit oogmerk geschikt geoordeeld werd, hetwelk nu met de meeste vlijt in die orde gebragt werd, dat reeds eenigen tijd vóór het uitbreken der ziekte, ten minste voor 20 zieken gelegenheid was om in hetzelve te kunnen worden opgenomen. (†)

Na dit alles bleven er echter nog andere punten van algemeen belang ter regeling over, die aan den aandacht der districts commissie geenszins zijn ontsnapt.

Hiertoe behoort in de eerste plaats gebragt te worden, de zorg om zoo veel mogelijk te voorkomen, dat de ziekte, wanneeer zij eenmaal ontstaan was, zich verder verspreidde, ten einde hare ontwikkeling te beletten.

Zon-

doch de werkzaamheden lieten den geneeskundigen hiertoe geenen genoegzamen tijd overig, waarom dit met goedkeuring der Hoofd-commissie op éénmaal 's weeks bepaald is.

(†) Een berigt over de inrigting van dit hospitaal, zal in een volgend nummer geplaatst worden.

Zonder dat de Commissie zich eenigzins wilde inlaten met het dikwerf met ongepaste en eener wetenschappelijke zaak onwaardige hevigheid, zoo elders als hier te lande gevoerde verschil, of de Aziatische braakloop onder de volstrekt besmettelijke, of slechts onder de epidemisch heerschende, door miasmata voortgebragte, ziekten moet geteld worden, vond men toch raadzaam, daar het betwiste punt niet volkomen beslist is, ten einde naderhand nimmer zich te moeten verwijten van eenige maatregelen verzuimd te hebben, die de stad van de ziekte zouden hebben kunnen vrijwaren, voortestellen, te beproeven of het mogelijk zijn zoude, de eerst aangetaste personen met hunne huisgezinnen in hunne woningen zoodanig van de overige in de nabijheid wonende ingezetenen aftezonderen, dat geene de minste gemeenschap met gezonden mogelijk was.

Dit voorstel door de regering zijnde goedgekeurd, bepaalde men verder, dat het eerst aangetastte huis of huizen zouden worden afgezet, dat de inwoners met al de tot de hulp der zieken noodzakelijke personen, met uitzondering der geneeskundigen, zoo lang in dezelve zouden worden opgesloten, tot al de zieken of hersteld, of overleden en begraven zouden zijn, en het huis met zijne bewoners volkomen gezuiverd. Daarbij nam de regering de zorg op zich, om in al de behoeften der bewoners voor dien tijd te voorzien. Toen echter de ziekte

wer-

werkelijk uitbrak bleek het dat de omstandigheden niet toelieten dit plan te volvoeren, dat in de uitvoering onoverkomelijke zwarigheden ontmoette, weshalve men reeds op den eersten dag van het uitbreken der Cholera genoodzaakt was van dit voornemen af te zien.

Tot de middelen, die ter afwering van de besmetting door menschen en vooral ook door goederen, indien deze bestaan mogt, werden voorgeschreven, moeten de in het werk te stellen berookingen geteld worden. Elk wijkdoctor toch werd verpligt te waken, dat in de huizen waar cholera zieken of werkelijk aanwezig of vroeger geweest waren, berookingen zouden worden verrigt; hetzij dat zij alleen na het herstel of overlijden der lijders gedaan werden, indien men dezelve voor den zieken nadeelig keurde, of dat zij reeds gedurende den loop der ziekte zouden worden aangewend. Bij den twijfel echter die er in den laatsten tijd ontstaan is, omtrent de waarde der chloorberookingen, meende men deze niet bij uitsluiting te moeten voorschrijven, maar even als het aanwenden van de Guytonsche berooking, ook het gebruik van salpeterzure of azijndampen, aan het oordeel des geneesheers te moeten overlaten. Voorgeschreven daarentegen werd het reinigen der huizen door water, het vrijelijk doorstromen der dampkringslucht en het witten der muren met kalk, waar dit te doen was.

Om

Om echter uit, door cholera zieken gebruikte goederen, alle mogelijke smetstof te verwijderen, vooral uit de zoodanige die voor reiniging door wasschen minder vatbaar zijn, als kleederen, vederen uit bedden en soortgelijke, besloot de regering op hiertoe gedane voordragt eenen toestel te doen vervaardigen, volgens het beginsel voor niet zeer langen tijd door Henry aangewezen, waarin zij aan eenen warmtegraad van 92 - 95° van den honderd gradigen thermometer worden hlootgesteld, en alle smetstof geheel verdelgd. (*) Zoodanig middel toch was meer uitvoerlijk dan het voorgestelde en ook somwijlen uitgevoerde verbranden van eenige zeer verontreinigde goederen. De ter zuivering bestemde goederen worden gedurende eenigen tijd in een afzonderlijk gebouw bewaard, tot dat zij achtereenvolgende aan de bewerking kunnen worden blootgesteld.

Tot deze zuiveringsmaatregelen behooren ook nog de berookingen in de open lucht, die door het achtbaar en tot alles, wat de ramp, door de uitgebrokene ziekte aangebragt, lenigen kan, zoo zeer bereid bestuur der stad, onder goedkeuring der districts commissie, bevolen zijn. Deze berookingen, welke ééns of tweemalen daags, in die gedeelten der stad verrigt worden, waar de ziekte het meeste woedt, inzonder-

(*) Deze toestel zal nader in een der volgende nummers van dit archief beschreven en afgebeeld worden.

derheid in de naauwere straten en kleine stegen, bestonden eerst uit dampen van kokende teer, nu uit chloorberookingen, daar dit gaz uit het gewone mengsel van bruinsteen zout en zwavelzuur, in daartoe geschikte verwarmde ijzeren potten ontwikkeld, en op hiertoe ingerigte wagentjes, door de stad gevoerd wordt. Het toezigt over deze berooking is aan den zeer verdienstelijken Apotheker C. M. van Dijk opgedragen, die, op eene vernuftige wijze, de wijze van ontwikkeling in het groot en de doelmatigste inrigting van het voertuig, uitdacht en den geheelen toestel onder zijn opzigt deed vervaardigen. In de laatste dagen heeft men ook in navolging van hetgeen te *Glasgow* geschied is, aangevangen sommige straten, waar de cholera sterk heerscht, met eene oplossing van chloorkalk te besproeijen.

Trachtte het bestuur dezer stad, onder voorlichting der districts commissie, op deze wijze de verspreiding der ziekte tegen te gaan; evenzeer zorghetzelve, dat de dooden den levenden geen nadeel zouden kunnen toebrengen: in de eerste plaats door eenige bijzondere voorschriften, voor de wijze van het begraven te geven, daarbij zorgdragende, dat men door te spoedige ter aarde bestelling der lijken, niet in gevaar verkeerde om schijndooden voor werkelijk gestorvenen aan den schoot der aarde toe te vertrouwen.

Om derhalve deze zaak aan het oordeel van den

meest

meest kundigen toe te vertrouwen werd bepaald, dat geene begraving zoude mogen plaats hebben, dan na verkregen toestemming van den wijkdoctor; dat de lijken der overledeneu niet zouden mogen worden ontkleed; dat geen lijder vroeger dan 12 uren na het overlijden zal mogen gekist worden; dat de kisten, welke op de algemeene begraafplaats in grafkelders worden geplaatst, hermetisch of luchtdigt zullen moeten gesloten zijn; dat de kisten in de gewone graven te plaatsen ten minste vijf voet hoog met aarde zullen moeten worden bedekt, en dat geene cholera lijken in de stortkelders zullen worden toegelaten.

Later, toen de ziekte in eenige buurten boven andere woedde en slagtoffers maakte, zoo dat het gebeurde, dat meer dan één lijk zich in eene dikwijls zeer benaauwde en kleine woning bevond, liet de stedelijke regering op twee van de huizen afgezonderde plaatsen, doodenhuizen inrigten, waar men gekistte lijken tot op den dag der ter aarde bestelling konde doen plaatsen, wordende zelfs bijzondere personen bezoldigd, die met het vervoeren dier lijken belast werden.

Geene mindere zorg werd door het bestuur aangewend, om na het uitbarsten der ziekte, in de behoeften van de gezonde en behoeftige klasse der inwoners te voorzien. Op deszelfs aanzoek werd eene inschrijving geopend, waardoor tegen betaling eener geringe somme gelds, aan de ingezetenen

nen gelegenheid gegeven werd, het hunne bij te dragen tot verschaffen van een gezond voedsel aan behoeftigen. Op deze wijze werd eene uitdeeling van soep tot stand gebragt, waardoor dagelijks 1350 portien uitmuntende, voedzame, uit bouillon, rijst en eenige groenten bestaande soep, worden uitgereikt, die onder het toezigt eener hoofdcommissie, in elke wijk door eenen commissaris worden verdeeld, naar dat de behoefte dier wijk dit medebrengt.

Verder zijn er op twee plaatsen der stad eenige houten woningen opgeslagen, of reeds aanwezige en aan de stad in eigendom toekomende huizen ontruimd, waarin zoodanige behoeftige huisgezinnen voor eenige dagen worden opgenomen en van ligging en voedsel voorzien, in welkers kring meerdere zieken geweest of sterfgevallen zijn voorgevallen. Door dezen maatregel is gelegenheid gegeven, om de huizen, waarin zij vroeger woonden, volkomen te doen zuiveren, en den bewoners nu eene gezondere en gereinigde woning, in plaats van eene dikwerf onreine en ongezonde te verschaffen.

Vervolgens is in de behoeften van ligging, dekking en verwarming voorzien, door het uitdeelen van versch stroo, turf en hout, en zelfs door het ter leen geven van dekens, aan zoodanige behoeftige huisgezinnen, waarin cholera lijders zijn of waren, indien deze gelijk somwijlen plaats heeft in vochtige woningen of kelders gehuisvest zijn.

Door

Door deze maatregelen is men, onder den zegen des Allerhoogsten, geslaagd om deze volksramp tot dus verre zoodanig te lenigen, dat zij minder vreesselijk gewoed heeft, dan men dit elders heeft waargenomen en men hopen mag dat zij ons eerlang zal verlaten.

Hier zouden wij dus dit verslag kunnen eindigen, indien niet nog vermeld behoorde te worden, welke voorzorgen door de districts commissie genomen zijn, ten einde van het oogenblik dat de ziekte uitbrak verwittigd te worden, om daarvan aan het stedelijk bestuur officieel kennis te geven.

Het was hier, waar de geneeskundige inrigtingen op eenen geheel nieuwen voet gebragt waren, noodzakelijk, aan den belanghebbenden het in werking brengen der maatregelen bij het uitbarsten der cholera vastgesteld, bekend te maken, ten einde elk oogenblikkelijk gereed zoude zijn, om den post te aanvaarden, welken hij vrijwillig op zich had genomen. Deze kennisgeving kon dan eerst door de regering der stad geschieden, wanneer zij van het uitbreken der cholera zekere berigten ontvangen had. Hierom begreep de districts commissie, dat er niet de minste twijfel over het werkelijk bestaan van den Aziatischen braakloop binnen deze stad behoorde te kunnen overblijven, wanneer zij het hoofd des bestuurs zoude aanzoeken, om alles te doen uitvoeren, wat tegen het verschijnen der ziekte in ons midden beraamd was.

Het

Het was dus op haar voorstel, dat de bepalingen in de instructie der geneeskunstoefenaren, hierop betrekking hebbende, werden opgenomen.

In dezelve werd vastgesteld, dat elk geneesheer, die meende een geval van Aziatische Cholera onder zijne behandeling te krijgen, onmiddelijk verpligt zoude zijn daarvan aangift te doen aan den district-commissaris, van het district waarin de zieke woonde; deze moest, na het berigt hiervan ontvangen te hebben, de overige districts artsen bijeenroepen, waarna zij zich te zamen naar den lijder zoude begeven, om aan het ziekbed te beslissen of de ziekte Aziatische braakloop was of niet, en ingeval de Cholera werkelijk aanwezig was, onmiddelijk hiervan ten spoedigste aan den Heer Burgemeester officieel kennis te geven.

Op deze wijze was men voor voorbarige en onrustwekkende tijdingen, wegens het uitbreken der ziekte, aan de ééne zijde gewaarborgd, terwijl aan den anderen kant geen redelijke twijfel over het bestaan der Cholera alhier kon overblijven, wanneer zes geneeskundigen eenparig overtuigd waren, dat zij zich werkelijk binnen *Utrecht* had geopenbaard.

De laatste nog te vermelden maatregel, waarvan het nut door de ondervinding gebleken is, om eene zoo veel mogelijk volledige kennis van de wijze van verspreiding, de aanleidende oorzaken, de verschijnselenen, de behandeling dezer vreesselijke ziek-

te te verkrijgen, bestond in het bepalen, dat wekelijks éénmaal eene algemeene vergadering van al de praktiserende geneesheeren zoude plaats hebben, waarin men over de genoemde punten handelen en zich de uitkomsten van zijne ondervinding zoude mededeelen. Deze vergaderingen, onder voorzitting van één der geneeeskundige leden der districts commissie gehouden, zijn door de geneesheeren met den grootsten ijver bijgewoond, voor zoo ver hunne aanhoudende werkzaamheden dit toelieten, zij hebben veel bijgedragen om de erkenning en de meest doelmatige behandeling van de Cholera in hare verschillende wijzigingen algemeen te maken, zoodat wij gelooven niet te veel te beweren, indien wij aan deze bijeenkomsten niet alleen een wetenschappelijk nut toekennen, maar het daarvoor houden, dat zij velen den weg hebben aangewezen tot eene doelmatige en gelukkige behandeling van den Aziatischen braakloop.

TWEEDE AFDEELING.

ZIEKTE GESCHIEDENISSEN.

Beleefdelijk uitgenoodigd van mijne zijde iets bij te dragen, tot de geschiedenis der Cholera verspreiding in deze Provincie, heb ik gemeend aan dit vereerend verzoek gehoor te mogen geven. Ik zal tot dit einde een beknopt overzigt geven van den loop der Cholera in de Hospitalen alhier onder mijne geneeskundige directie staande, alsmede van hetgeen betrekkelijk de inrigting en verdere maatregelen van voorziening heeft plaats gehad, terwijl ik door de mededeeling van enkele ziektegevallen, meer in het bijzondere dezer ziekte zal komen. De onderstaande waarneming is mij door den Heer Mulder, tijdelijk officier van gezondheid met rang der 2de klasse, ter hand gesteld. Ik acht haar te belangrijker, dewijl zij door eenen levendigen stijl zoo natuurlijk 's mans gewaarwordingen op dien tijd uitdrukt.

Het was 's avonds ten 9 uren van den 21 Augustus 1832, dat hulp werd ingeroepen bij den Heer

Mulder, op dien tijd met de wacht belast in het bijlocaal de W. kazerne, voor V. N., Jager van het 2de Batt. 2de Komp., op Zaal 7, N°. 51, gelegen, die gezegd werd sterk te braken. Hij was, dus vervolgt de Heer Mulder, den vorigen dag, bij evacuatie uit 's Bosch ingekomen, alwaar hij 3 maanden aan koorts had geleden, doch nu in zoo verre hersteld was, dat hij dadelijk gewoon half voedsel genoot; slechts buiten Gorcum was hij van het schip geweest; — was, zoo hij zeide, op reis matig geweest, en had in ons Hospitaal niets als de hem voorgeschrevene levensmiddelen gebruikt.

Ik vond hem voorovergebogen met het hoofd over den rand der krib liggen; hij steende onophoudelijk en klaagde over benaauwdheid. Hij had zijne dekens om diezelfde reden van zijne borst geworpen, was koud en klam, vooral aan de ledematen, terwijl zijne borst minder koud, zijn buik zelfs warm was. Op zijn voorhoofd barstte het zweet met groote druppels uit. Telkens wierp hij zich om en vertoonde er zich neiging tot braken. De uitgeworpene stof was groen, galachtig, niet troebel; de naar beneden ontlaste stof dun, grijs en troebel, en had de lucht der drekstoffen. Juist toen ik bezig was hem te onderzoeken, braakte hij eene stof van andere hoedanigheid, die, afzonderlijk opgevangen, als rijstwater zich voordeed, waarin vlokken dreven. De pols was klein, ingetrokken; zijne tong wit, zonder beslag en koel. De

lij-

lijder stak dezelve spits-rond uit. Zijn adem kwam mij koud voor. De ademhaling was regelmatig, niet moeijelijk; hij wees op den hartekuil, als zitplaats zijner benaauwdheid. De oogen waren helder, min of meer door het bovenste ooglid bedekt en een weinig ingevallen, zonder bijzondere kleur der oogleden. De huid was slap en kleverig; in eene plooi opgeligt, liet zij, losgelaten, slechts een spoor van dezelve na, als zij lang was opgehouden. De bovenlip scheen mij toe, juist boven de hondstanden, iets opgetrokken. Hij klaagde over ondragelijken dorst, en wenschte niets anders als koud water te mogen hebben.

Terwijl ik bij hem stond, vermeerderde de angst zigtbaar. Neiging tot stoelgang deed zich weder op; de ontlaste stof was dunner, niet zoo troebel als de vorige, en nu zonder reuk. Tegelijk klaagde de lijder over krampen in de kuitspieren, wier harde spanning door dezelve zacht te wrijven en kneden spoedig verdween.

Het geval kwam mij voor te zijn *Cholera erethica*, (*) waarom ik hem naar de daarvoor bepaalde zaal liet overbrengen, warme kruiken en een bad liet gereed maken; tevens volgens bestaande order aan den Heer van Bleisem, offic. van gez. der 2de klasse, er van kennis gaf. De Heer Chirurgijn-

Ma-

(*) Over deze indeeling der *Cholera* welligt nader: zonder gehouden te worden mij er mede te vereenigen, zal ik de benaming opgeven, zoo ik haar ontvangen heb.

Majoor Rentink, door den Heer van Bleisem daartoe uitgenoodigd, nam de behandeling op zich, en schreef mij dezelve voor. Er werd eene lating gedaan. Het bloed liep traag langs den arm, was dik, zwart, stroopachtig, en hoewel er met opzet eene groote opening in de ader gemaakt was, leverde dezelve niet meer dan 7 oncen bloed op. Verder werd hem een Sol. salep cum syrup. alth. voorgeschreven, en tot drank koud water, lepelsgewijze toegestaan, hetwelk hij gretig dronk. In het oog vallend was de snelheid waarmede zich de verdere verschijnselen der ziekte ontwikkelden. De angst vermeerderde meer en meer, de krampen in de kuiten namen toe, en volgden elkander hoe langer hoe korter op. De oogen zonken in, zonder dat de kleur der oogleden veel veranderde. De pupillen wendden zich naar boven, zoodat het nederhangende bovenste ooglid slechts eenen kleinen boog van den onderrand der cornea onbedekt liet. De wangen vielen in, de neus werd spitser, en de stem heesch en hard. Braking van eene meer heldere waterachtige stof zonder vlokken, was overvloedig en herhaalde zich telkens. Menigmalen vertoonde zich neiging tot stoelgang; echter zonder gevolg. De huidplooi werd duidelijk, handen en voeten werden gerimpeld, bruin grijs van kleur, met blaauwe nagels. Niettegenstaande warme bedekking, warme kruiken en wrijving met wollen lappen, verminderde de warmte aan hoofd en lede-

ma-

maten. De borst bleef iets warmer, de buik zeer warm. De pols werd kleiner. De art. temporales waren niet voelbaar; de carotides slechts matig kloppend; de vaten der conjunctiva niet opgeloopen. Zijn toestand werd deerniswaardig. Benaauwdheid en angst vermeerderden elk oogenblik.

Telkens wierp hij zijne handen van zich af, en lag dezelve boven zijn hoofd op de peluw, wierp zich weder om; dan weder vertoonde zich neiging tot braking, en deed de krampen in de kuiten zich weder op, waarbij hij zijne smart in verschrikkelijke uitroepingen, die het gebouw doorklonken, uitte. » 'T is of de dood mij tegenkomt," riep hij menigmalen; zeide te zullen sterven, en wilde volstrekt loopen. Stond ik niet kort nabij hem, dan riep hij om mij, en vroeg of hij er wel zoude afkomen. Inmiddels (te vier ure) hield het braken, en de neiging tot stoelgang op, en bedaarde de kramp in de kuiten, maar daarentegen klaagde de lijder over kramp in de buikspieren. Door eene pap, rijkelijk met herb. hyosciam. bedeeld, hoopte men verzachting aan te brengen; terwijl vroeger (te half vier ure) reeds Laud. liq. S. om het uur 12 druppels was toegediend. Door inspanning afgemat, scheen de lijder oogenblikken van verpoozing te hebben, en lag dan eenigzins *soporeus*. Over het geheel werd hij omstreeks half vijf ure rustiger, hij vroeg om warm drinken, en deed eene vruchtelooze poging tot waterloozing. De koude

en

en fletschheid der huid vermeerderde echter, de huidplooi werd zigtbaarder. Blaauwe, langwerpige, niet omschrevene vlekken, deden zich op, vooral aan de schenen.

De uitgestokene tong was nu plat, en ten half zes ure in den morgen ontsliep de lijder zacht en langzaam, na nog even te voren bij volle kennis te zijn geweest, en verstaanbaar te hebben gesproken. Merkwaardig was de houding der vingeren, in de tusschenpoozen van rust gedurende het leven, maar vooral bij den dood.

De duim uitgestrekt, iets van den wijsvinger verwijderd, de wijsvinger flaauw gebogen, de overige vingers trapswijze meer gebogen, zoodat de pink bijna geheel gesloten was; terwijl echter eene grootere overgang in de bogt tusschen de wijs- en middelvinger bestond, als tusschen de daaropvolgende vingers. Gedurende wel twee uren na den dood werd in den regterarm, die, met de hand naar boven gerigt, achter over op de peluw steunde, eene beweging opgemerkt, die in langzame opbeuring en daling bestond. De andere arm lag dwars over de borst, de vingers van de hand klemden zich na den dood vast om den rand van het beddelaken. In de teenen nam ik krampachtige beweging waar en zag ook eene voor- en achterwaartsche beweging met het hoofd.

Eindelijk nam de temperatuur van het ligchaam na den dood toe, vooral aan het voorhoofd.

Vroeg-

Vroegtijdig van dit geval verwittigd, begaf ik mij naar het Hospitaal, bevond het lijk zoo dit hier boven is beschreven en hier onder verder vermeld wordt, en besloot tot de lijkopening, welke den volgenden dag in het bijzijn van de meeste Heeren Officieren van gezondheid werd verrigt. Bij het lijk werden dadelijk onze bevindingen opgeteekend. Dewijl het noodzakelijk was dienzelfden dag nog eene andere lijkopening te doen, vond ik geraden deze zoo veel mogelijk te bekorten; vanhier het welligt minder volledige.

Lijkbeschouwing.

Zes en dertig uren na den dood waren beide de oogen nog geopend, doch was nu de glans der cornea verdoofd; deze was twaalf uren na het overlijden zoo helder, of de lijder nog leefde. Het gelaat eerder blozend dan paars, doch de kringen om de oogen sterk uitgedrukt. De oogen diep naar binnen teruggetrokken; de sclerotica vertoonde donker graauwe kringen, welke de cornea op eenigen afstand omgaven; de mond, die vroeger geopend was door de naar boven getrokken bovenlip met zigtbare tanden, werd thans met een dun schuim gevuld; de regterarm was nog krampachtig gebogen, en de omtrekken der spieren scherp en zigtbaar; de handen blaauw, de vingers gekromd, zoo als boven is omschreven.

De

De buik geopend zijnde, zoo vertoonden zich de ingewanden sterk door lucht uitgezet; het net lag los en licht rozenrood van kleur over de darmen; de takverspreiding der vaten door hetzelve zeer duidelijk; de vaten van het buikvlies zeer zigtbaar; een gedeelte der dunne darmen licht rozenrood, sommigen iets donkerachtig, naar het paarsche overhellende; de dikke darmen van eene meer in het graauw vallende kleur.

De maag donker graauw.

De bovenste oppervlakte der lever eenigzins aschgraauw, naar boven meer gemarmerd, met enkele donkere stippen; zij dringen eenige lijnen in de zelfstandigheid in: de onderste oppervlakte is paarskleurig.

De galblaas is sterk gevuld: de over hare oppervlakte loopende vaten zeer zigtbaar en bloedrijk; de gal dun, donker van kleur, vloeibaar.

De milt van gewone groote en niet opgezet.

De longen natuurlijk van kleur, zonder aanhechtingen, doch zeer door lucht uitgezet.

Het hart van gewone grootte, met eenig vet bezet. Hetzelve bevat in beide de holligheden eenige lympha plastica en donkerachtig bloed. In de groote slagader ontwaart men geene kleur- noch weefselveranderering. De holle ader, slechts matig gevuld, levert even als de groote slagader niets bijzonders op.

De nieren, in evenredigheid van het voorwerp,

niet

niet zeer groot; derzelver naar de buiksingewanden gelegene oppervlakte donkerkleurig; de onderste oppervlakte natuurlijk, flets op het gevoel; doorgesneden zijnde is derzelver oppervlakte bruinrood en zeer flets, de vaten welke de pisleiders vergezellen zijn zeer opgezet.

De pisblaas klein en krampachtig zamengetrokken, geheel ledig, met een geelachtig slijm bedekt; de vaten in het slijmvlies zijn zigtbaar.

De hersenvaten sterk met bloed gevuld; het harde hersenvlies van gewone kleur, op de grondvlakte zijn de vaten als opgespoten, de hersen zelfstandigheid, zoowel de groote als de kleine hersenen, leveren behalve de opvulling met bloed niets bijzonders op.

De inwendige oppervlakte der dunne darmen is eerder wit dan rood, er ontlast zich uit dezelve nog eene hoeveelheid geelachtig vocht met vlokken, hetwelk eenen onaangenamen zoeten walgelijken reuk verspreidt.

De inwendige oppervlakte der maag als de uitwendige en met een graauw geelachtig slijm gevuld, hetwelk aan de wanden der maag blijft vastkleven.

Het bloed over het algemeen zwart aderlijk, meer dik dan vloeibaar te noemen.

Dr. Alexander.

J. V.

J. V., oud 48 jaren, vroeger meermalen aan febres intermittentes en daaronder eens aan febris intermittens apoplectica geleden hebbende, van een niet sterk gestel, naar het bilieuse overhellende, was den 7 September aan diarrhoea onderhevig, waartegen den 8sten geneeskundige hulp werd ingeroepen. Deze ligte ziekte is door eene eenvoudige demulcerende geneeswijze verbeterd. Tegen den avond van dienzelfden dag, heeft hij zich aan de avondlucht blootgesteld en vernam, achter in zijnen tuin werkzaam, dat twee in de buurt wonende personen door de Cholera waren aangetast en bezweken, terwijl te gelijker tijd één van derzelver huisgenooten, door schrik bevangen, in het water viel. Door deze treurige gevallen hevig aangedaan, gaf hij daarover, te huis komende, zijne groote ontsteltenis te kennen. Den nacht daaropvolgende sliep hij gerust in, doch werd in den morgenstond door misselijkheid, braken, angst, benaauwdheid plotseling gewekt. 's Morgen te 8 ure van den 9 September werd onze geneeskundige hulp ingeroepen. Wij vonden den patient met de volgende teekenen:

Het aangezigt had al het eigenaardige van volkomen ontwikkelde Cholera.

De oogen bijzonder diep in de oogkuilen terug getrokken, met donkere, breede, vuile kringen omge-

geven; de oogappels naar omhoog getrokken en de oogen half geopend, de mond half gesloten, de bovenlip opgetrokken, waardoor de bovenste snijtanden geheel zigtbaar waren; de wangen ingevallen; neus en kin spits; het geheele gezigt op het gevoel kil en met een sterk koud zweet bedekt, waardoor zelfs de haren nat waren; het achterhoofd echter warm; de huid van den hals, even als van het geheele ligchaam van eene vuile gele kleur, vormde een zwakke huidplooi; handen en voeten kil, nagels blaauw, echter niet zoo sterk gerimpeld als den volgenden dag; de tong niet bijzonder breed, met een vuil wit beslag bedekt, op het gevoel koud; de smaak niet onaangenaam; aanhoudende braking van de karakteristike stof, welke ook door diarrhoea onwillekeurig ontlast werd; hierbij paarde zich eene groote begeerte naar koud drinken, vooral karnemelk; de pols aan de arteria radialis voelbaar, maar draadvormig, echter niet versneld, aan de art. carotides duidelijker te bespeuren; de ademhaling natuurlijk, de adem koud, de stem heesch; de pis-afscheiding onderdrukt. De geestvermogens ongekrenkt, maar de lijder zeer onverschillig omtrent zijnen toestand; hij klaagde weinig over benaauwdheid, meer echter over een gevoel van branding in den hartkolk, met eenige krampen in de kuiten.

Ten einde in deze vergevorderede ziekte-ontwikkeling eene heilzame reactie te weeg te brengen,

en

en de sluimerende levensvonk op te wekken, werd voorgeschreven:

℞ Fol. Diosmat. crenat. unc β
inf. suf. q. aq. ad colat unc iv.
add.
Spir. corn. cerv. succ. dr. j.
m. d.
S. alle uur één lepel.

gepaard met uitwendige inwrijvingen van Spirit. Vin. Camph.; terwijl men den lijder, door het aanleggen van kruiken met warm water gevuld, trachtte te verwarmen. Het matig gebruik van koud water werd toegestaan.

Te 12 ure 's middags. Er werd weinig verandering waargenomen. De braking hield met kleine tusschenpozingen aan; even zoo de onwillekeurige afgang; de pols als 's morgens, de carotides klopten sterker, zoo dat er zelfs eenige congestiën naar het hoofd werden waargenomen; de stem meer en meer cholerisch. Om den beginnenden bloedsaandrang naar het hoofd te voorkomen werden 6 bloedzuigers aan hetzelve geplaatst en koude fomentatiën aangeraden.

Te 6 ure 's avonds. Het gezigt onveranderd; het hoofd warmer; het achterhoofd gloeijend, de handen meer gerimpeld en blaauwachtig; de pols duidelijk voelbaar; de carotides klopten sterk, gepaard met een gevoel van drukking in het hoofd. Het bleek dus dat er werkelijk reactie ontstond,

en

en de overgang in typhus cholericus te vreezen was, waarom dadelijk eene aderlating verordend werd, en tot afleiding voorgeschreven:

℞ Merc. dulc. gr. xii.
Pulv. rad. Jalapp. dr. i.
— gummos. dr. i β
m. f. pulv. n°. vi.
S. alle uur een poeder.

Verder legde men mostaardpappen aan de voeten en koude fomentatiën op het hoofd.

Te 9 ure 's avonds. Door het openen der vena mediana en basilica, waren met groote moeite ongeveer 2 oncen dik, zwart, teerachtig bloed ontlast. Daar de toestand niet veranderd was, werden weder dadelijk 8 bloedzuigers aan het hoofd geplaatst; ten einde nog meerdere afleiding te veroorzaken, wrijvingen met de Lot. Riv. bevolen, en de poeders herhaald.

Den 10 September. De lijder was gedurende den nacht zeer onrustig geweest, had nu en dan gesluimerd; zijn uitwendig voorkomen was gelijk aan dat van den vorigen dag. Hij had door braking van tijd tot tijd eene waterachtige groene stof, éénmaal van eenen worm vergezeld, ontlast; de stoelgangen hadden opgehouden; de patient klaagde over hevige dorst; de tong was spitser, met een meer geel bruin beslag; echter even als de adem nog koud; de pols meer regelmatig maar zwak; de art. carotides sterker kloppende; hij lag eenigzints

so-

soporeus en zijne stem had den toon der volkomenste vox cholerica. Hem werden weder 10 bloedzuigers aan het hoofd geplaatst; de poeders op nieuw voorgeschreven; de sinapismi aan de voeten en eene inwrijving in de maagstreek met de Lot. Riv. bevolen. Bij dit alles werd gevoegd het aanwenden van het volgende clysma, dat koud gebruikt moest worden.

℞ Acet. vin. unc iv.
Mur. sod. unc i.
m. f. clysma.

Het gebruik van seltzerwater met suiker werd in plaats van gewoon water, tegen de voortdurende braking aangeraden.

Kort nadat dit klisteer gezet was, is eene kleine hoeveelheid groene stof, gelijk aan die welke uitgebraakt werd, ontlast.

Gedurende den dag werd de warmte meer algemeen; somtijds sluimerde de lijder. De braking hield nu en dan nog aan; er volgden geene ontlastingen. Gewoon water werd door den zieken boven seltzerwater gekozen. De stem is minder cholerisch; de pols onveranderd; de carotides klopten reeds minder hevig. Het gebruik der poeders werd echter met de andere uitwendige middelen voortgezet.

's Avonds. De toestand gunstiger; de natuurlijke warmte geheel terug gekeerd; de lijder toont minder onverschilligheid en neemt deel aan hetgeen

rond-

rondom hem plaats heeft; er ontstaat eenige eet-lust. Het geheele gelaat wees aan, dat de levenskracht meer en meer terugkeerde. De geneeswijze bleef dezelfde.

Den 11 September 's morgens. De nacht was vrij rustig geweest, behalve eenige benaauwdheden en brakingen, waarschijnlijk veroorzaakt door het onvoorzigtig gebruik van een weinig gekookte melk met beschuit, welke den lijder buiten onze toestemming was toegediend. Het uiterlijk aanzien veel verbeterd; het gelaat en de ledematen meer en meer natuurlijk; de tong nog altijd met een geel bruin beslag; de smaak eenigzins zuurachtig; geene ontlastingen; de adem warm; de pols regelmatig; de klopping der art. carotides meer natuurlijk. De mostaardpappen aan de voeten en de koude fomentatien op het hoofd worden voorgezet, terwijl het volgende mixtuur en clysma worden voorgeschreven:

℞ Subcarb. Magn. dr. β
Syr. alth. dr. ij.
Aq. Menth. unc iij.
m. d.
S. omgeschud alle uur één lepel.
℞ Acet. vin. unc iv.
Sulf. Magn. unc β
m. f. clysma.

Gedurende dien dag heeft de lijder na het clysma twee dunne ontlastingen met pisloozing gehad.

 De

De welstand is nog meer verbeterd, zoodat de hoop op eene spoedige herstelling bij ons levendig wordt.

Des avonds vonden wij den lijder in denzelfden gunstigen toestand. De uitwendige derivantia en koude fomentatien werden voortgezet.

Den 12 September. De nacht was zeer rustig geweest; bijna geene braking had de slaap gestoord. Het uiterlijk voorkomen vertoont slechts weinige sporen van cholera meer; alle ziekte verschijnselen nemen trapsgewijze af. De algemeen teruggekeerde huidwarmte leverde een merkelijk onderscheid met de vorige dagen op; er is nog weinig eetlust; de tong blijft beslagen; er volgen goede stoelgangen en pisloozingen; de pols natuurlijk.

Ten einde de werking van de maag en ingewanden een weinig op te wekken en dezelve tevens te versterken, werd voorgeschreven:

℞ Extr. Helen. dr. ij.
Syr. cort. aur.
Aq. cort. aur. à unc j.
Aq. Menth. unc v.
m. d.
S. alle uur één lepel.

Onder het gebruik van dit eenvoudig bitter geneesmiddel en zacht voedende spijzen, verbeterde de welstand van den lijder zoodanig, dat hij den 18den September als hersteld kon opgegeven worden.

Het vooroordeel, dat elders zulke nadeelige gevolgen gehad, en zoo vele beletselen aan de genees-

neeskundigen in het behandelen van cholera lijders in den weg stelde; als of namelijk aan deze sterk werkende middelen, ja zelfs door hunne vergiftige eigenschappen, doodelijke zelfstandigheden werden toegediend, is ook in ons Vaderland opgemerkt. Hier ter stede zijn daarvan meerdere sporen ontdekt, inzonderheid onder de geringere volksklasse, en zelfs op den geest van J. V., welke niet tot dezelve behoorde, maar een welgesteld man is, schijnt dit denkbeeld eenigen indruk gemaakt te hebben. Kort vóór zijne volkomen herstelling immers, verhaalde hij ons, dat hij maar gedeeltelijk aan onze voorschriften voldaan had; dat hij van de Infusie van de Diosm. crenat. twee derde; van de poeders met Merc. dulc. in het geheel niets gebruikt had; dat de volgende mixturen en alle uitwendige middelen daarentegen getrouw ingenomen en aangewend waren; zoodat de opvolgende typhus cholericus alleen door aderlatingen, bloedzuigers, uitwendig afleidende middelen en lavementen in zijne ontwikkeling is gestuit en gelukkig hersteld. Men ziet dus hoe deze, tegen ons doel onvolkomene geneeswijze, voldoende is geweest, om het leven van den lijder te behouden en hem zijne vorige gezondheid terug te geven.

P. J. I. de Fremerij.
P. H. Holleman.

DRIE ZIEKTE-GEVALLEN,

Welke bewijzen hoeveel gemoedsaandoeningen tot ontwikkeling van den Aziatischen braakloop bijbrengen. (*)

Eerste geval.

In het begin der Epidemie werd in zekere achterstraat aangetast P. M., oud 5 jaren.

Vreemd was toen nog het gezigt van een' Cholera kranken. Geen wonder dus, dat op het hooren van de treurmare, vele buren zich in het huis van het aangetastte kind begaven, om aldaar, naar hunne manier van zich uit te drukken, de *vreemde ziekte* te zien.

Aanstonds bij mijne aankomst in de woning, verwijderde ik de omstanders van den kruiwagen, waarop het kind, in het koud achterhuisje gelegen was. Alle verlieten dan ook op mijn raad de woning,

(*) Deze ziekte gevallen, kennelijk voortgebragt door verschillende gemoedsaandoeningen, zijn ons in dit opzigt zoo belangrijk voorgekomen, dat wij meenden dezelve in hun geheel te moeten plaatsen; daar nu de geachte waarnemer alleen bedoelde dezen invloed der gemoedsaandoeningen te doen uitkomen, heeft hij zich minder toegelegd, om een naauwkeurig verslag van het beloop en de behandeling der ziekte zelve te geven; hetgeen wij, meenden opzettelijk te moeten opmerken.

RED.

ning, behalve zekere M., een man van 60 jaren, die steeds op eenigen afstand het waarlijk treurige ziektebeeld van het jonge lijdertje waarnam, en luidkeels zijne verwondering over het vele braken, de vale doodskleur en de met zware kringen omschreven weggezakte oogen, te kennen gaf.

Daar ik zag dat in de woning geen de minste gelegenheid was, tot doelmatige verpleging van het kind, overreedde ik de moeder mij toetestaan hetzelve naar ons wel ingerigt hospitaal te bezorgen.

Als nu het lijdertje luidkeels, met de eigenaardige cholera-stem begon te schreeuwen, ziende dat het in een haar onbekend werktuig, de draagbaar, werd gelegd en van hare moeder verwijderd, scheen de angst en het medelijden bij M. te stijgen, en met den uitroep, die ik mij nog duidelijk herinner, » hemel! dat zijn nare tijden!" verliet hij de woning.

Ik weet niet of het de stem van den man, of de zigtbare verandering van zijn gelaat was, die mij hem naauwkeuriger deed gadeslaan; althans ik zeide tot hem: M.! ga naar bed jongen! Ja, doctor! dit zal ik doen, zegt hij, en nog niet geheel uitgesproken hebbende, ontwikkelde zich de ziekte in haren geheelen omvang.

Het braken en de afgang hielden niet op; het gelaat teekende eigenaardig den Cholera kranken; de stem zonk in één uur tijds zoodanig, dat zijne kin-

kinderen, in de stad ver af wonende, bij hunne aankomst den zieken genoegzaam niet meer herkenden. De geneeskundige behandeling, zoo doelmatig mogelijk bij hem aangewend, de trouwe zorg en oppassing zijner kinderen, de tranen zijner bedroefde echtgenoote, niets kon helpen. Reeds 10 uren na den aanval was de man bezweken.

Tweede geval.

Den 12 September, midden in den nacht, werd eensklaps door Cholera paralytica aangetast, vrouw M. L. C., oud 53 jaren,

Geen half uur na dat mijne hulp was ingeroepen bij de patient gekomen zijnde, verwonderde ik mij zeer over den hevigen graad der ziekte Ik vroeg daarop zeer naauwkeurig en dringend aan hare 25 jarige dochter, of hare moeder ook reeds aan de eene of andere ongesteldheid geleden had. Zij bekende mij daarop, dat hare moeder van 's middags tot 's avonds eene geweldige doorloop gehad en ook reeds eenige malen gebraakt had, daarop stil was gaan liggen, en haar nu (half twee ure na middernacht) had gewekt, klagende over eenen vreesselijken dorst. Doodelijk ontsteld over het veranderd gezigt harer moeder, roept zij ijlings om hulp en ik werd gehaald.

Ik

Ik vond haar bitter wenende aan het bed der kranke, mij biddende toch aanstonds alles te doen wat ik vermogt, om de ongelukkige te redden. — Op mijne ernstige vraag, waarom zij zoo lang gewacht had geneeskundige hulp in te roepen, gaf zij als rede daarvan op, de vrees voor opspraak en het daardoor verdwijnen van de klanten van haar klein winkeltje.

Geen wonder dat ik haar de schrikkelijke gevolgen van hare nalatigheid streng onder het oog bragt. Zij beangstigde zich zeer, en toen hare moeder reeds in den ochtendstond overleed, wierp zij zich op het lijk, zich zelve de grootste verwijtingen doende, bevochtigde het met welmeenende tranen, en was bijna van hetzelve niet af te scheuren.

Te 10 ure des voormiddags werd ik bij haar geroepen, en vond haar met volkomen ontwikkelde Cholera.

Geweldig was het braken en de doorloop; de pols zonk bij iedere minuut en ik merkte een zonderling beven van al de ledematen op. — Gelukkig werden de doorloop en het braken tegen den achtermiddag, door demulcerende en opium houdende middelen benevens uitwendige stimulerende fomentatien, gestuit. Het braken vooral was zeer hardnekkig. Te vergeefs werden saturaties, pulvis Aërophorus enz. toegediend. In den namiddag echter, toen de diarrhoea gestuit was, hield ook dit verschijnsel op.

De

De tijd van stimulerende en diaphoretische middelen was nu daar. Eene mixtura Diaphoretico-stimulans, met eenige druppelen Laud. Liq. Syd. bleef gelukkig binnen: de pols begon zich te verheffen.

Gedurende de geheele nacht werd zij wel gekoesterd en gebruikte hare geneesmiddelen getrouw. Des morgens daarop vond ik haar eenigzints warm, maar daarbij zeer zenuwachtig; voegzame zenuwmiddelen werden haar toegediend, zonder dat de diaphoretische methode werd nagelaten. 's Avonds werd ik zeer verrast, vindende haar in een weldadig zweet, maar altijd zeer zenuwachtig.

Den volgenden dag ontwikkelde zich de typhus vrij sterk, welke echter onder eene doelmatige behandeling ook week; en op den vijfden dag was zij op eene groote zwakte na genoegzaam hersteld.

Op den negenden dag na de ziekte aanval, ging zij eens uit, en den tienden dag dankte zij den Almagtigen in zijn huis voor hare redding.

Ik schrijf het daaraan toe, dat dit meisje gelukkig de ziekte doorworstelde en niet bezweek, gelijk de vorige zieke waarvan wij spraken, ofschoon de graad der ziekte bij den aanval even kwaadaardig was, dat zij goed gevoed en niet door armoede en gebrek was uitgeput, gelijk onze M.

Zij had immers steeds bij gegoede lieden gediend en was nog zeer onlangs uit eene minne-

dienst bij eene zeer voorname familie te huis gekomen. M. was een man van hoogeren leeftijd, maar anders nog krachtig en gespierd op het oog; zij daarentegen van eenen fijnen ligchaamsbouw en teedere vezel, daarenboven eene zogende moeder.

Derde geval.

Ik behandelde den persoon van A. d. M., aan zeer kwaadaardige Cholera; met de grootste moeite had ik het geluk gehad de verschijnselen van doorloop en braken te stuiten; de darmbuis bleef echter zoo hoogst gevoelig, dat bij de minste misslag van de zijde der zieke, de gevaardreigende verschijnselen terug keerden. Op den derden dag van zijne ziekte bij hem komende, op een oogenblik dat hij mij geenszints verwachtte, vond ik hem met eene groote kom vol sterke warme koffij, die hij bezig was met ruime teugen te ledigen. Geene vijf minuten hierna ontstonden diarrhoea en braking weder zeer hevig, zoo dat hij daardoor zeer afgemat en weer alles verloren werd, wat met zulk eene groote moeite de vorige dagen bijeen gebragt was. Ik was over dit ongeval zeer verdrietig en gaf mijn ongenoegen te kennen aan zijne onvoorzigtige vrouw, die niettegenstaande alle waarschuwingen, zich zeer grootelijks jegens den zieken mis-

misdragen had. Zij verontschuldigde zich met zijnen dorst en zijn bevel, maar trok zich echter deze zaak zeer aan; zich weenende voor de onmiddelijke oorzaak van het verergeren der zieke verklarende.

Één uur daarna werd ik met alle spoed gehaald in hetzelfde huis, vond de vrouw liggende op eene plank in eene zeer groote huiskas, waarin voor haar eene soort van bed was gereed gemaakt, zijnde er in die woning maar één bed, hetgeen door den man gebruikt werd. Zij was ijskoud, had de eigenaardige facies cholerica en een doorloop, die zoo geweldig was, dat geene potten genoeg konden aangebragt worden, om de ontlastte stoffen op te vangen, zoodat eene geheele stroom weiachtig vocht uit de kast op den grond stroomde; de pols was niet te voelen; de mond krampachtig gesloten, zoodat dezelve met geene mogelijkheid konde geopend worden; de stem niet verstaanbaar.

Zij scheen nog bij hare kennis te zijn; want als zij mij zag, greep zij mij aan met eene ijskoude hand, die ik lang daarna nog voelde, wees met de andere op haren man, als wilde zij zeggen: help dien toch maar!

Aan inwendige geneeswijze was niet te denken; de kramp liet niet na; de oogen draaiden schrikkelijk rond; het geheele ligchaam werd blaauw, bijzonder de handen; de nagels waren bruin zwart.

Ik wilde nog een lavement doen appliceren, maar

zij

zij was reeds te stijf; wrijvingen met prikkelende middelen schenen haar in het begin te hinderen. Zij verlangde dat men haar ongemoeid zoude laten. — Ziende dat niets meer helpen kon, daar ook de ademhaling al snorkend begon te worden, lieten wij haar stil liggen om te sterven. Kortstondig was haar lijden, de dood rukte haar reeds 3 uren na den eersten aanval weg; zoo dat zij nog 24 uren vóór haren man ter ruste ging.

Zij was eene vrouw van 59 jaren, klein, tenger en zwak van ligchaamsbouw, had zich veel afgetobt bij den zieken man en reeds eenige dagen te voren eenen ruimen stoelgang gehad; dien zij echter verzweeg, omdat zij vreesde dat ik, dit vernemende, haar uit huis zoude wegzenden, dewijl hetzelve te klein was om twee zieken te bevatten.

Dit verhaalde mij naderhand hare dochter. — Bijzonder echter had zij zich beklaagd door hare onvoorzigtigheid de oorzaak van het weder instorten des mans geweest te zijn.

Haar lijk werd geheel blaauw, als gemarmerd; de randen om de diepgezonken oogen werden vaal zwart, een hoog bruis kwam op hare lippen, en geweldig was de zamenvalling van haar gelaat.

T. A. VAN SCHERMBEEK.

DER-

DERDE AFDEELING.

BERIGTEN OMTRENT HET ONTSTAAN EN DE VERSPREIDING VAN DE CHOLERA; STATISTIEKE OPGAVEN; WEERKUNDIGE WAARNEMINGEN, ENZ.

BERIGT

OMTRENT HET EERSTE ONTSTAAN DER *CHOLERA ASIATICA* IN DE PROVINCIE UTRECHT,

DOOR

N. C. DE FREMERIJ.

Uit een voorgaand stuk heeft men kunnen zien, wat er reeds in deze Provincie was voorbereid, op dat, wanneer de Aziatische braakloop tot dezelve mogt doordringen, de lijders van spoedige en doelmatige hulp en verpleging zouden kunnen worden voorzien. En nu werd dan ook de komst dier geduchte ziekte, daar alle voorzorgen naar menschelijk vermogen waren genomen, met bedaardheid afgewacht.

De Provincie bleef intusschen een geruimen tijd, na dat de Cholera in ons Vaderland was doorgedrongen, van dezelve verschoond. Wel ontving

de

de Staatsraad Gouverneur dezer Provincie reeds op den 30sten Mei van den Burgemeester der Gemeente *Willige Langerak*, in de nabijheid van *Schoonhoven* gelegen, berigt, dat er zich een Cholera patient in die Gemeente bevond, welke echter aan de beterhand was. Het hoog belang der zaak noopte echter den Gouverneur mij te verzoeken, in persoon te gaan onderzoeken, wat hier van was. Dit onderzoek toonde aan, dat de lijder eenen vrij hevigen aanval van de gewone *sporadische cholera*, het zoogenaamde *bort* had gehad, maar daarvan wederom gelukkig hersteld was.

Aandoeningen der buiksingewanden, in geringeren of sterkeren graad, werden na dien tijd nu en dan onder de ingezetenen dezer Provincie waargenomen, hoewel de gezondheids toestand overigens, volgens de antwoorden, door de Provinciale commissie op hare, te voren vermeldde, aanvrage ontvangen, ten uiterste voldoende was, tot dat zich op het onverwachtst den 11den Augustus de Aziatische Cholera vertoonde bij twee personen, met het schip *Honoré*, kapit. Zeller van *Amsterdam*, naar *Mannheim* bestemd en dien morgen te *Vreeswijk aan de Vaart* aangekomen. De eerste dezer lijders, F. Volger, kok, werd gezegd te *Amsterdam* reeds eenigzins ongesteld geweest te zijn. Hij was een liefhebber van de jenever en had op reis de maag met spek overladen, waarvan onverteerde stukken, onder de behandeling der ziek-

te

te, met lavementen voor den dag kwamen. Bij het doorvaren langs deze stad was hij reeds vrij ziek, maar eerst eenige uren na dat het schip te *Vreeswijk* was aangekomen, werd er geneeskundige hulp gezocht bij, en verleend door den bekwamen platte lands Heelmeester van Dura, welke nog scheeps-Heelmeester zijnde, de Cholera meer dan éénmaal in Oost Indiën had gezien en behandeld. Al spoedig werd de lijder naar het welingerigte Cholera hospitaal te *Vreeswijk* gebragt en daar met alle zorg verpleegd. Hij overleed niet te min den 12den des morgens te half negen uur.

De tweede lijder was Chr. v. Arnold, een sterk mensch van 28 jaren, op hetzelfde schip varende. Op den 11den Augustus, die een zeer heete dag was, had hij zwaar gewerkt, was geweldig bezweet geweest, en had daarbij eene menigte jenever, koud water en bier gedronken, des avonds veel komkommers met azijn gegeten en gekookte karnemelk toegedronken. Des nachts werd hij door braking en doorloop aangetast, begaf zich daarom verscheiden malen uit het heet vertrekje, waarin hij lag en waarin ook de kagchel stond op welken de spijzen gekookt werden, op het dek in de koude lucht. De ziekte nam nu meer en meer toe, maar eerst den 12den op den middag werd er geneeskundige hulp voor hem gevraagd en hij tegen 3 uren in het hospitaal gebragt, in hetwelk hij echter reeds ten 7 uur overleed. Het schip werd

toen

toen op last van den Burgemeester op stroom gebragt en alle gemeenschap van hetzelve met de inwoners der plaats, zoo veel mogelijk, verhinderd. Weldra werd de treurige tijding van het schielijk overlijden dezer twee lijders officieel aan den Gouverneur der Provincie overgebragt, met wien ik mij op denzelfden avond nog naar *Vreeswijk* begaf en daar in bijzijn van de Heeren van Dura en Teljer, geacht Heelmeester te *Jutphaas*, (welke, als lid der districts commissie, nog bij den laatsten lijder geweest was) de beide lijken onderzocht. Beiden waren blijkbaar aan Cholera overleden; vooral bij den laatsten werd dit door de ingezonken oogen met blaauwe randen, door het ingevallen gezigt, door de opgetrokken bovenlip, waarbij de boventanden zigtbaar waren, ten duidelijksten bevestigd. De doode bragt mij de getrouwe afbeelding van den dooden Cholera lijder, op de tweede plaat van R. Froriep, duidelijk voor den geest. Beide lijken waren zeer doelmatig in een van de andere huizen van het dorp verwijderd doodenhuis geplaatst, maar de bekrompen plaats en het reeds late avonduur lieten niet toe dezelve te openen.

Nog twee dagen bleef *Vreeswijk* van verdere cholera zieken vrij. Eerst op den derden dag werd een zeer verwaarloosd kind aangetast en bezweek. Daarna nam de ziekte in de gemeente vrij spoedig en aanmerkelijk toe, gelijk ik vervolgens nader

hoop

hoop te berigten. Op het schip zijn geene verdere cholera zieken, zoo veel men weet, gekomen. Het is althans zonder zieken aan boord langs *Arnhem* gepasseerd.

Omtrent de eerste verschijning van de Cholera binnen de stad *Utrecht*, is ons het volgende goedgunstig door den Heer Med. et Chir. Doct. Krabacher alhier, medegedeeld. Uit het verslag van Z. Ed. blijkt ten duidelijkste, dat de ziekte niet gelijk men algemeen tot dus verre geloofd heeft, alhier door twee doortrekkende militairen op den 16den Augustus in het Groot Rijks Hospitaal is overgebragt, maar dat zij zich reeds twee dagen vroeger onder ons vertoond heeft. Van dit geval is geene aanteekening in de registers gehouden, omdat de Heer Krabacher, hoezeer aan de ziekteverschijnselen het bestaan der Cholera meenende te erkennen, echter niet genoegzaam overtuigd was, dat hier werkelijk Aziatische braakloop bestond en derhalve wijsselijk besloot van dit ten minste twijfelachtig geval geene aangifte te doen, ten einde geene voorbarige vrees op te wekken. Toen nu echter de Cholera werkelijk vijf dagen later in de stad uitbrak, bleef bij Z. Ed. geen' twijfel over, of de door hem waargenomen ziekte moest ook tot de

wa-

ware Cholera Asiatica gerekend worden, en hij heeft de goedheid gehad mij de toedragt der zaak mede te deelen, ten einde het belangrijk punt opgehelderd worde, welk het juiste tijdstip is, wanneer de ziekte onder ons is uitgebroken.

RED.

In Wijk K, buiten de Tolsteegpoort, N°. 157, is Dirkje Vonk, één jaar oud, gezond en wel gevoed; en door hare moeder nog gezoogd wordende, op Dingsdag den 14den Augustus l. l., tegen den avond, door Cholera aangetast. De vader van het kind doet negotie in hout op *Gouda* en den *Haag*, werwaarts hij dikwijls met zijne schuit met hout heenvaart. Tijdens de Cholera reeds in den *Haag* heerschte, was hij in deze plaats geweest, doch, zoo hij getuigd, met geene Cholera zieken in aanraking gekomen. Den volgenden morgen, namelijk Woensdag den 15den, riep men mijne hulp in. Ik vond het kindje benaauwd, zoo dat men het met moeite in de wieg onder het dek kon houden. Het aangezigt was ingevallen, gelijk ook de oogen, welke met blaauwe kringen omgeven waren, en minder dan gewoonlijk warm; de pols was zeer klein en de onderste ledematen, zoowel als de bovenste, koud en klam. Het kindje had menigvuldige brakingen en ontlastingen van een

zeer dun, als het ware waterachtig vocht, en groote dorst. De moeder, welke veel zog heeft, gaf het zeer dikwijls de borst, en tusschen beide nog water met melk te drinken. Ik schreef het verder een mucilagineus mixtuur met bijvoeging van eene vrij groote hoeveelheid van de Syrupus papaveris albi voor, en liet het zoo veel doenlijk tusschen warme kruiken in de wieg en wel gedekt houden, met dat gevolg, dat de ontlastingen den volgenden dag merkelijk verminderden, Vrijdag morgen de brakingen ook nalieten, en de warmte zich weder herstelde. Het kindje herhaalde zich toen van uur tot uur, zoo dat het drie dagen daarna, namelijk Maandag den 20sten door mij als hersteld verklaard werd.

Dr. Krabacher.

Omtrent het begin der Cholera te *Utrecht* onder de Militairen, wordt door den Heer Med. et Chir. Doct. Alexander, het volgende medegedeeld:

Den 16 *Augustus* 1832 werd de *Cholera* voor het eerst waargenomen in het Groot Rijks Hospitaal bij eenen, uit de West-Indiën voor de dienst ongeschikten, hierheen gezondenen jager.

Met nog drie andere in hetzelfde geval verkeerende jagers, was hij naar het Rijks Hospitaal ter geheele afkeuring gezonden.

Hun-

Hunne aankoms was door eenen brief uit *Paramaribo* met dezelfde scheepsgelegenheid aangekondigd, welke den 12 Augustus alhier ontvangen werd. Zij kwamen den 15 Augustus 1832 alhier aan, na hunne reis van *Hellevoetsluis* (11 Aug.) over *Vlaardingen*, (12 Aug.) *Rotterdam* (13 Aug.) en *Gouda* (14 Aug.) hierheen vervolgd te hebben.

Van deze vier manschappen werd één in den vroegen morgen door de *Cholera* aangetast, stond haar door, doch stierf den 19 daaraanvolgende, zoo wel door de *Cholera*, als door eene vooraf bestaande, uitterende ziekte, uitgeput.

Van de overige drie manschappen werd niemand aangetast, ofschoon zij gedurende eenigen tijd met dezen lijder in hetzelfde vertrek moesten vertoeven, bij gebrek aan plaats, om hen dadelijk van de overige zieken geheel op zich zelven te kunnen afscheiden, hetwelk later gebeurde.

Van een ander detachement derzelfde jagers, hetwelk des nachts in het Passantenhuis vertoefd had, werd denzelfden morgen (16 Aug.) een man in het Hospitaal gebragt, die genas. Volgens ontvangen berigt van den Heer Dr. van Loenen, is deze man behouden uit de Koloniën terug gekeerd, alhier aan de Cholera ontkomen, te *Harderwijk* plotselijk door eene beroerte, ten gevolge van verregaande dronkenschap, dood gebleven.

Van de drie eerste cholera zieken, die als zoodanig in de registers zijn aangeteekend, was het eerste geval, op het districts-register van het eerste district voorkomend onder n°. 3, in het begin nog twijfelachtig, doch het verder beloop der ziekte en het gelijktijdig uitbreken van de Cholera op eene andere plaats der stad, toonde overtuigend, dat hetzelve ook tot de Epidemie, welke begon te heerschen, moest gerekend worden. Wij kunnen van dezen zieken het volgend kort berigt mededeelen.

Op den 18den Augustus 1832, werd A. Schutters, oud 50 jaren, grutters knecht, wonende in de tuchthuissteeg, Wijk B. N°. 274, die den geheelen dag vele werkzaamheden verrigt, zeer bezweet geweest was, en zich sterk vermoeid had, in den laten avond, onverwachtst door braking en benaauwdheid overvallen, vergezeld van sterken afgang, eerst van eene stinkende dunne, daarna kleurlooze waterachtige stof. Spoedig werd nu de hulp van den Heer Med. Doct. Y. de Kock ingeroepen, die den lijder vond met een eenigzins ingevallen gelaat, hol staande oogen, groote benaauwdheid, misselijkheid, braking, sterken doorloop en heesche stem; de tong met geelachtig beslag, pijnen in den buik; de pols klein; de ledematen koud, en sterke krampen in de kuiten. Aan den zieken werden warme kruiken aangelegd, eene prikkelende krampstillende inwrijving in de beenen en inwendig een braakmiddel uit Ipecachuana met

Tart.

Tart. Emet. voorgeschreven; waarop ook sterke braking van eene groote hoeveelheid van een waterachtig, met gal gemengd en daardoor groenachtig gekleurd bruin vocht volgde.

Na het braakmiddel werd de benaauwdheid niet weggenomen; de pijnen in den buik duurden voort; de ontlastingen verminderden; de zieke is zwakker. De hulp van den Heer de Kock werd ten één ure des nacht wederom gevorderd, en de toestand scheen aan Z. Ed., na het voorafgegane, zoo vele overeenkomst met die van een Cholera zieken te hebben, dat Z. Ed. verlangde, dat ook ik, als districts commissaris van dat district, den patient met hem zoude zien; zoo dat ik ongeveer te twee ure des nachts bij hem kwam. Wij vonden den lijder toen over het geheele ligchaam warm, het gelaat eenigzins rood, de oogen weinig ingezakt; de tong niet koud; geene duidelijke huidplooi te vormen; het lijf met een kleverig zweet bedekt; de art. carotides vrij sterk kloppend; de pols aan de art. rad. duidelijk voelbaar, snel en koortsachtig; kramppijnen in de kuiten nog aanwezig, maar minder hevig dan in den laten avond en het begin des nachts.

Daar nu noch de Heer de Kock noch ik in de gelegenheid geweest waren om lijders, die aan waren Aziatischen braakloop leden, te zien, en de ziekte slechts uit de beschrijvingen der geneeskundigen en de afbeeldingen van Froriep kenden; kwam ons dit geval niet voor al die kenteekenen te dragen,

gen, waardoor deze vreesselijke ziekte zich onderscheidt, en wij besloten dus vooreerst nog geene aangifte van dezen lijder te doen.

In den voormiddag van denzelfden dag, deden zich echter de beide gevallen in Wijk K voor, waarvan wij de opgave uit de aanteekeningen van de Heeren Med. Cand., met de geneeskundige dienst dier Wijk belast, hier laten volgen. Nu bleef ons ook weinig twijfel omtrent het bestaan der Cholera bij Schutters over; waarvan wij de volkomene zekerheid verkregen, bij de ontwikkeling van den typhus cholericus, waaraan hij in eenen hoogen graad geleden heeft, doch waarvan hij gelukkig hersteld is. Eenige dagen later werd zijne vrouw door den hoogsten graad van Cholera aangetast en bezweek in zeer korten tijd.

Red.

De eerste Cholera-gevallen, waarbij onze hulp voor Wijk K werd aangevraagd, vonden op den 19den Aug. d. j. plaats bij eene getrouwde vrouw en bij een kind. Beiden waren allerhevigst en eindigden denzelfden dag in den dood. Zij stelden het aanwezen der ziekte onder de burgers dezer stad buiten allen twijfel. Eene korte opgave derzelve zal dit bevestigen.

Geen-

Geertruida Noppen, vrouw Galesloot, 35 jaren oud, moeder van 4 kinderen, was gedurende eenige dagen druk bezig geweest met de nieuwe woning, welke zij betrok, Wijk K. N°. 182, in gereedheid te brengen en had waarschijnlijk hierbij zich aan verkoeling blootgesteld. Den 18den Augustus, na een matig avondeten, legt zij volkomen gezond zich ter neder; maar wordt des nachts te half één ure gewekt, door hevige krampen in de ledematen, waarop weldra rijkelijke afgang en braking volgden, eerst van eene dunne gekleurde, daarna van eene heldere waterachtige stof.

Des morgens te 9 ure riep men onze hulp in. De eerste aanblik der lijderes deed haren toestand erkennen. Het ingezonken gelaat, de diepe, matte, naar boven gerigte oogen, met donkere kringen omgeven, de opgetrokken bovenlip, blaauwe mond, koude adem en tong, schorre stem, de kille verlamde huid, met doodzweet bedekt, de blaauwe ledematen met zamengetrokkene vingers, zonder eenigen pols, de opgetrokkene knieën, alle verschijnselen, plotselijk ontstaan en binnen weinige uren tot die hoogte geklommen, toonden eenen graad der ziekte aan, welke te regt *Cholera attonita* genoemd wordt.

Uitwendig aangebragte warmte, noch ook scherpe huidprikkels, zoo door pappen als wrijvingen, deden eenige uitwerking. Een emeticum met kamfer

fer wekte de brakingen op, welke een' geruimen tijd hadden opgehouden. De pols werd eenigzins voelbaar; maar, niettegenstaande men de uitwendige middelen voortzette en ook inwendig sterke prikkels toediende, verdween weldra de pols op nieuw en met denzelven alle teekenen van terugwerking. De ademhaling werd beklemd. Reeds te één ure bezweek deze vrouw, in onze stad het eerste slagtoffer der vreesselijke ziekte.

Denzelfden morgen, omstreeks 11 uur, werden wij geroepen in een huis, N°. 178, op eenigen afstand van het vorige, aan denzelfden kant van het water gelegen. Albert van Dijk, een kind van 8 jaren, had de afgeloopene week aan doorloop geleden. Naauwelijks van denzelven hersteld, had hij den vorigen dag zich aan pruimen te buiten gegaan en des avonds veel, zoo koude als gekookte karnemelk gebruikt; waarop hij 's nachts, omstreeks 12 uur, wakker werd, met hevige buikpijn, gevolgd door overvloedigen afgang en braking der karakteristieke stof.

Wij vonden hem met den uitdruk der Cholera op het gelaat, klam en ijskoud, bijna zonder pols liggen. Terstond werd een emeticum toegediend. De algemeene toestand en kennelijke teekenen van overlading der maag wezen het dringend aan. Hetzelve bragt evenwel geene werking voort. Evenmin bereikte eene diaphoretische behandeling, in- en

uit-

uitwendig aangewend, haar doel. De pols zonk ten eenenmale weg. Een warm zuur bad met sterke wrijvingen deden de warmte eenigzins terugkeeren. De hoop hierdoor ontstaan was echter van korten duur. Al spoedig veranderde de ziekte van vorm. Zonder dat de art. radialis voelbaar werd, vertoonden zich teekenen van slaapzucht, met ijlen gepaard: de carotides sloegen sterk, het achterhoofd gloeide. Afleidingen op het darmkanaal en de ledematen werden beproefd. Bloedontlastingen, van welken aard ook, waren door de ouders volstandig geweigerd. Tegen middernacht ging bij dit kind de slaap in den dood over.

Bij geen van beide lijders hebben wij, na naauwkeurig onderzoek, eenige aanraking met andere cholera zieken of met besmette voorwerpen kunnen nagaan.

A. C. G. Suerman, Med. Cand.
G. Broers, Med. Cand.

Uit het voorafgaande verhaal blijkt overtuigend, dat men hier met waren Aziatischen braakloop te doen had; geen wonder derhalve, dat al de districts commissarissen, door de H. H. Suerman en Broers, van dit geval, volgens hunne instructie verwittigd, na het zien der lijderes, eenparig van oordeel waren, dat omtrent het bestaan der ziekte

in

in de stad *Utrecht* geen de minste twijfel meer kon gevoed worden. Zij gaven dus van dit geval officieel aan het hoofd des besturs en aan de districts commissie in de zaak der Cholera kennis; waarop nog dien zelfden dag de vroeger beraamde en reeds beschreven maatregelen in werking werden gebragt.

DAGELIJKSCHE STAAT VAN DE CHOLERA

IN DE

PROVINCIE UTRECHT,

Van het begin der Epidemie tot den laatsten September 1832.

Plaatsen.	Datums.	Aangetast.	Overleden.	Hersteld.	In behandeling.
	1832				
Vreeswijk aan de Vaart.	11 Aug.	1	0	0	1
	12 »	1	2	0	0
	16 »	1	1	0	0
	20 »	2	1	0	1
	22 »	2	1	0	2
	24 »	7	1	0	8
	25 »	2	0	3	5
	27, 28 »	6	2	0	9
	29 »	3	1	0	11
	30, 31 »	0	0	4	7
	1 Sept.	0	0	1	6
	2 »	4	1	0	9
	3 »	1	1	4	5
	4 »	0	0	0	5
	5 »	0	0	3	2
	6 »	0	0	2	0
		30	11	19	0
Jutphaas.	20 Aug.	1	1	0	0
	21 »	1	1	0	0
	1 Sept.	2	1	0	1
	2 »	3	1	0	3
	3 »	0	1	0	2
	6 »	0	1	1	0
		7	6	1	0
IJsselstein.	1 Sept.	1	1	0	0
	3 »	1	1	0	0
	4 »	1	1	0	0
	10 »	1	1	0	0
	22 »	1	0	0	1
	27 »	0	0	1	0
		5	4	1	0
De Bildt.	1 Sept.	1	1	0	0
		1	1	0	0
Zuilen.	2 Sept.	1	1	0	0
	10 »	1	1	0	0
	12, 13 »	2	0	0	2
	14 »	0	1	0	1
	22 »	0	0	1	0
		4	3	1	0
Maarssen.	2 Sept.	1	0	0	1
	3 »	0	1	0	0
	13 »	1	1	0	0
	15 »	1	1	0	0
	18, 19 »	3	0	0	3
	22 »	0	1	0	2
	26 »	1	0	2	1
		7	4	2	1
Maarsseveen.	11 Sept.	1	1	0	0
	16 »	1	0	0	1
	17 »	1	2	0	0
	19 »	1	0	0	1
	29 »	0	0	1	0
		4	3	1	0

Plaatsen.	Datums.	Aangetast.	Overleden.	Hersteld.	In behandeling.
	1832.				
Maarssen-broek.	16 Sept.	1	0	0	1
	17 »	0	0	1	0
		1	0	1	0
Amersfoort.	4 - 24 Sept.	16	4	3	9
	25 »	4	3	1	9
	26 »	2	3	1	7
	27 »	9	4	0	12
	28 »	13	4	1	20
	29 »	3	1	2	20
	30 »	14	9	1	24
		61	28	9	24
Wijk bij Duurstede.	4 Sept.	1	1	0	0
	6 »	1	1	0	0
	13 »	2	0	2	0
	15 »	1	0	0	1
	18 »	0	0	1	0
	21 »	1	0	0	1
		6	2	3	1
Bunnik.	6 Sept.	1	1	0	0
		1	1	0	0
Mijdrecht.	5 Sept.	2	2	0	0
	14 »	1	0	0	1
	16 »	0	0	1	0
		3	2	1	0
Vinkeveen.	14 Sept.	1	1	0	0
		1	1	0	0
Breukelen.	20 Sept.	1	1	0	0
		1	1	0	0
Waverveen.	25 Sept.	1	1	0	0
		1	1	0	0
Houten.	25 Sept.	1	1	0	0
		1	1	0	0
Zeist.	28 Sept.	2	0	0	2
	29 »	0	1	1	0
		2	1	1	0
Baarn.	25 Sept.	1	0	0	1
		1	1	0	0
Soest.	28 Sept.	1	0	0	1
		1	0	0	1
Achttienhoven.	28 Sept.	1	1	0	0
		1	1	0	0

Totaal der geheele Provincie, behalve de stad Utrecht:

Aangetast 139 – Overleden 72 – Hersteld 40 – In behandeling 27.

DAGELIJKSCHE STAAT van de door de CHOLERA aangetastte, herstelde en overleden personen binnen de Stad UTRECHT,

van den 19den Augustus tot den 3osten September 1832; wijksgewijze verdeeld.

Dagteekening.	Wijk A.			Wijk B.			Wijk C.			Wijk D.			Wijk E.			Wijk F.			Wijk G.			Wijk H.			Wijk I.			Wijk K.			Wijk L.			Wijk M.			Totaal.		
	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.	Aange-tast.	Hersteld.	Overle-den.
1832.																																							
19 Augustus.	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	2	0	0	0	0	0	0	3	0	2
20 »	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	0	»	0	»	»	»	»	»	»	2	»	0
21 »	»	»	»	0	»	1	1	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	1
22 »	»	»	»	2	»	0	1	1	»	»	»	»	0	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	5	1	1
23 »	2	»	»	0	»	1	0	0	»	»	»	»	»	»	0	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	»	»	3	0	2
24 »	0	»	»	»	»	0	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	3	»	»	»	2	»	»	4	»	3
25 »	»	»	»	2	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	2	»	»	»	1	»	1	»	»	»	0	»	»	5	»	4
26 »	»	»	»	0	»	0	1	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	0	»	0	1	»	1	0	»	0	»	»	»	2	1	1	5	1	3
27 »	»	»	»	»	»	»	6	»	0	»	»	»	0	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	0	»	0	2	»	1	»	»	»	3	0	1	11	0	2
28 «	1	»	»	1	»	»	3	»	2	1	»	»	2	»	2	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	0	»	»	»	1	»	1	10	»	5
29 »	0	»	»	2	»	1	3	»	3	0	»	1	0	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	2	1	»	»	»	4	2	1	10	4	8
30 »	»	»	»	2	»	0	2	»	2	1	»	0	1	»	0	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	0	0	0	»	»	»	2	0	0	8	0	3
31 »	2	»	»	2	»	»	11	4	5	2	»	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	0	»	»	»	»	»	»	1	»	2	19	4	9
1 September.	0	2	»	1	»	1	7	0	0	1	»	0	0	»	0	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	1	»	»	1	1	0	12	3	1
2 »	»	0	»	0	2	1	2	2	4	0	»	1	»	»	1	»	»	»	3	»	»	»	»	»	2	»	»	0	»	1	0	»	»	0	1	»	7	5	8
3 »	1	»	»	1	0	0	11	2	2	1	»	0	»	»	0	»	»	»	1	»	»	»	»	»	2	»	»	»	»	0	»	»	»	3	0	»	20	2	2
4 »	2	»	2	1	»	1	3	4	1	1	2	1	»	»	»	»	»	»	0	»	»	»	»	»	0	»	»	2	»	2	»	»	1	1	»	1	10	6	9
5 »	1	»	0	1	»	0	5	2	3	2	0	2	»	»	»	»	»	»	1	»	1	1	»	»	1	2	»	0	»	1	»	»	0	4	3	0	16	7	7
6 »	2	»	1	1	»	1	0	2	2	0	»	0	»	»	»	»	»	»	0	»	0	0	»	»	0	0	»	2	»	1	»	»	»	0	0	»	5	2	5
7 »	0	»	1	0	»	1	1	3	3	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	0	»	0	»	»	»	2	»	1	3	4	6
8 »	2	2	2	»	2	0	3	0	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	4	2	0	10	9	4
9 »	2	0	0	»	0	»	6	1	2	1	»	»	»	»	»	»	»	»	1	0	»	»	0	»	1	»	1	2	»	»	2	»	»	2	2	4	17	3	7
10 »	0	»	1	2	1	»	9	1	2	0	»	1	»	»	»	»	»	»	0	»	»	»	»	»	0	1	0	0	»	1	0	»	2	1	1	0	12	4	7
11 »	5	»	0	1	0	1	8	6	4	1	»	0	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	0	»	»	»	0	»	»	0	2	4	2	19	10	7
12 »	2	1	1	4	»	0	7	2	4	1	»	»	0	»	1	»	»	»	»	1	»	1	»	1	0	»	»	1	1	1	»	»	»	1	1	1	17	6	9
13 »	1	0	0	2	»	»	10	1	0	3	1	1	1	»	0	»	»	»	1	0	»	1	»	1	»	»	»	0	0	0	»	»	»	2	0	1	21	2	3
14 »	1	3	»	2	»	»	12	4	1	0	1	1	1	»	1	»	»	»	0	»	»	0	»	0	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	0	19	8	3
15 »	5	0	1	3	»	1	12	4	0	4	0	0	2	»	1	»	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	3	»	»	30	4	3
16 »	0	»	1	1	2	0	14	4	1	0	»	1	0	»	0	»	»	»	0	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	2	»	1	18	6	4
17 »	»	5	0	0	2	1	4	10	5	»	2	1	2	»	»	»	»	»	1	1	1	»	»	»	»	»	»	1	»	»	0	»	1	3	2	3	11	22	12
18 »	1	0	»	»	1	0	5	2	0	4	1	0	0	»	»	»	»	»	0	2	0	1	»	»	»	1	»	1	»	»	»	»	0	3	0	1	15	7	1
19 »	1	2	»	»	2	»	6	2	3	3	0	1	1	»	»	»	»	»	»	0	»	1	»	»	»	0	»	0	»	»	»	»	»	5	4	1	17	10	5
20 »	0	0	»	»	1	»	2	3	0	1	3	1	1	»	1	»	»	»	»	»	»	0	»	»	»	»	»	»	1	»	1	»	»	1	0	1	6	8	3
21 »	»	1	1	1	2	»	3	9	2	0	1	0	0	»	0	»	»	»	2	»	»	1	»	»	»	»	»	»	0	»	0	»	»	2	3	0	9	16	3
22 »	»	1	0	0	0	»	3	6	2	»	0	»	»	»	»	»	»	»	0	»	1	0	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	1	0	1	5	7	4
23 »	»	0	»	»	3	»	4	8	3	1	»	»	1	»	»	»	»	»	»	»	0	»	»	»	»	»	»	0	»	»	»	»	»	2	»	1	8	11	4
24 »	1	2	1	»	1	»	2	2	2	1	1	2	0	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	2	»	3	6	6	8
25 »	0	0	0	»	1	»	4	4	1	0	1	0	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	1	»	»	»	»	»	3	»	0	8	7	1
26 »	1	»	»	1	0	»	2	2	0	»	0	1	1	2	»	»	»	»	»	»	»	»	1	»	»	»	»	2	1	»	»	1	»	3	»	»	10	7	1
27 »	0	»	»	0	2	»	1	2	»	1	»	0	0	2	»	»	»	»	»	1	»	»	0	»	»	»	»	1	1	1	»	0	»	0	1	»	3	9	1
28 »	1	»	»	»	0	»	2	1	»	1	»	»	»	0	»	»	»	»	»	0	»	»	»	»	»	»	»	0	0	1	»	»	»	»	1	1	4	2	2
29 »	0	»	»	2	»	»	0	4	1	1	1	»	1	1	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	0	1	»	»	1	4	0	6	11	1
30 »	»	»	»	0	»	2	»	0	0	0	0	1	0	0	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	1	1	1	1	»	»	0	0	»	2	1	4
	34	19	12	38	22	14	176	98	62	33	14	17	18	5	10	0	0	0	11	8	3	8	3	4	8	4	4	29	8	19	7	1	4	72	33	29	431	215	178

Aanm. De getallen in deze staat verschillen daarom van die, op de dagelijks bekend gemaakte Cholera berigten, om dat in de staat, de aangetaste, herstelde en overleden werkelijk geplaatst zijn, op de dag waarop dit geschiedde en dus van 's nachts 12 tot den anderen nacht te 12 ure; terwijl in de dagelijksche berigten, daar de opgave der districten des morgens te 9 ure gesloten worden, al wat na dien tijd voorvalt, niet kan worden opgenomen, maar tot den volgenden dag moet overblijven.

Onder het getal der opgegeven zieken zijn ook de Militairen en eenige weinige hier door reizende en door de Cholera aangevallen personen begrepen.

Blijven in behandeling in Wijk		
» » »	A.	3
» » »	B.	2
» » »	C.	16
» » »	D.	2
» » »	E.	3
» » »	F.	0
» » »	G.	0
Transporteren		26
Transport		26
in Wijk	H.	1
» »	I.	0
» »	K.	2
» »	L.	2
» »	M.	10
Totaal		41

	Aagetast.	Hersteld.	Overleden.	In behand.
In de Provincie	139	40	72	27
In de Stad	434	215	178	41
Totaal	573	255	250	68

DAGELIJKSCHE STAAT

VAN HET BURGERLIJK

CHOLERA HOSPITAAL,

sedert het begin der Epidemie tot op den 30sten September.

Datum.	Ingekomen.	Hersteld.	Overleden.
26 Aug.	1	0	0
27 »	1	0	0
28 »	2	0	4
29 »	2	0	0
30 »	2	0	1
31 »	1	0	2
1 Sept.	0	0	0
2 »	0	0	1
3 »	1	0	1
4 »	0	0	0
5 »	1	0	1
6 »	2	0	0
7 »	1	0	0
8 »	0	0	0
9 »	2	0	0
10 »	2	0	2
11 »	4	0	2
12 »	1	2	2
13 »	3	0	1
14 »	3	0	1
15 »	5	1	0
16 »	5	0	2
17 »	1	0	2
18 »	1	1	0
19 »	1	0	2
20 »	1	2	0
21 »	3	0	2
22 »	2	5	2
23 »	5	2	2
24 »	3	1	6
25 »	2	0	1
26 »	0	0	0
27 »	1	0	0
28 »	1	0	0
29 »	3	1	0
30 »	0	0	3
Totaal	63	15	40

Bleven op den 1sten October in behandeling 8.

***STAAT** der Cholera lijders onder de Militairen te* UTRECHT, *van den 16 Augustus tot den 1 October 1832.*

Benaming der verschillende korpsen.	Ziek geworden.	Hersteld.	Overleden.	Aanmerkingen.
	25	16	9	Onder dit getal bevond zich eene vrouw.
In het Groot Rijks Hospitaal ziek geworden en aldaar behandeld.				
West Indische Jagers..	1	0	1	Uit Surinamen gekomen.
Aldaar overgebragt uit het Passantenhuis en behandeld..........	1	1	0	
In het Bijlocaal de W. kazerne.....	5	2	3	
7de afd. Inf. 1. *				* Overl. 1.
13de afd. Inf. 2. *				* Overl. 1.
5de afd. Inf. 1. †				
Batt. Jagers. 1. *				* Overl. 1.
5.				3.
Garnizoen.				† Naar het Cholera Hospitaal overgebragt.
9de afd. Inf........	7	6	1	
Reg. Lanciers n°. 10.	5	5	0	
Oppassers bij het Cholera Hospitaal...	3	1	2	
Oppassers.........	1	0	1*	* Buiten het Hospitaal, ten zijnen huize behandelt en overleden.
Kweekeling met de dienst der Apotheek in het Cholera Hospitaal belast........	1	0	1	
Vrouwen..........	1	1	0	Buiten het Hospitaal behand.
Totaal....	25	16	9	

Uit bogengemelde opgave blijkt, dat op den eersten October geene Cholera zieken in het Cholera Hospitaal noch in het Garnizoen onder behandeling zijn gebleven.

Dr. ALEXANDER.

WEERKUNDIGE TAFEL

voor de maand September 1832.

Dagteekening.	THERMOMETER in 100 graden.			BAROMETER in millimeters.			Wind des daags.
	9 uren des morgens.	1 uur des middags.	8 uren des avonds.	9 uren des morgens.	1 uur des middags.	8 uren des avonds.	
1 September.	18,9	17,2	16,1	753,4	753,7	754,8	W. Z. W.
2 » »	18,5	17,9	16,9	758,5	760,5	763,2	W.
3 » »	17,2	17,8	16,1	765,7	765,7	767,0	W.
4 » »	16,7	17,8	15,6	768,6	768,6	768,3	N. N. W.
5 » »	16,7	20,8	15,0	764,3	765,6	765,9	W.
6 » »	16,7	21,1	15,6	764,6	763,1	762,5	N.
7 » »	15,0	20,6	16,7	759,9	761,1	760,7	O. later Z.
8 » »	18,5	20,0	16,7	761,5	761,5	763,7	W.
9 » »	17,2	22,5	16,1	763,7	763,0	762,8	W Z W.
10 » »	17,8	19,4	16,1	760,5	758,4	758,8	Z. Z. O.
11 » »	16,7	18,5	14,4	762,2	764,0	767,6	W. N. W.
12 » »	16,7	18,9	16,7	769,7	768,9	769,2	W.
13 » »	16,1	17,8	16,1	765,8	763,5	761,8	Z.
14 » »	13,9	16,1	12,2	756,7	756,4	775,4	W. N. W.
15 » »	13,9	16,1	12,2	757,1	759,8	763,4	W.
16 » »	14,7	17,8	14,4	765,9	765,5	769,0	W.
17 » »	15,5	16,7	14,2	769,4	768,6	769,0	W.
18 » »	16,1	16,9	14,2	763,8	762,1	765,6	Z. later W.
19 » »	15,6	15,6	12,8	767,1	768,8	772,2	N. N. W. later N.
20 » »	15,6	17,5	15,9	775,1	775,1	775,6	N. N. W.
21 » »	16,7	15,6	14,7	775,0	775,5	775,9	N. W.
22 » »	15,7	16,7	15,9	776,9	775,8	776,1	O.
23 » »	15,5	17,2	14,0	774,7	775,7	775,6	O. later Z.
24 » »	14,4	22,5	16,9	773,5	771,9	772,6	Z. later W.
25 » »	14,7	25,1	16,1	775,4	772,5	775,3	W.
26 » »	17,5	25,5	17,8	770,6	768,8	768,5	Z. W.
27 » »	18,3	21,7	17,9	766,0	765,0	765,5	Z. W.
28 » »	16,7	22,2	15,8	763,5	762,8	765,5	W.
29 » »	15,7	20,4	16,5	765,3	765,2	765,3	W.
30 » »	16,7	17,8	17,2	763,2	763,0	764,6	W. later Z. W.
Gemiddeld	16,17	18,90	15,42	765,79	765,59	766,45	

N. B. De graden zijn volgens den 100 gradigen Thermometer, als op de meest wetenschappelijke gronden steunende, aangegeven.

Bij de Barometrische waarnemingen is acht gegeven op de correctie voor de temperatuur, welke bij 0° berekend is en op die der capillariteit.

EERSTE BIJLAGE.

Algemeene bepalingen en raadgevingen, bij het onverhoopt ontstaan van de Cholera in de Provincie Utrecht op te volgen.

Art. 1.

Er zal in de Hoofdplaats der Provincie eene Hoofd-commissie bestaan, belast met het opperbestuur en de verzorging van den Aziatischen braakloop of Cholera, wanneer onverhoopt deze ziekte tot de Provincie mogt doordringen. Deze Commissie zal het centraal punt zijn, van waaruit, zoo veel mogelijk, voorziening en hulp, onder Gods zegen, gezonden zal worden, en tot hetwelk elke aanvrage terugkeeren zal. Zij zal steeds met ons in gemeenschap of correspondentie zijn.

Art. 2.

De Provincie zal verdeeld worden in 30 districten. De Stad Utrecht zal het eerste district uitmaken. De overige steden en het platte land zullen verder zoodanig verdeeld worden, dat de nabij elkander gelegene gemeenten één district zullen zamenstellen.

Art. 3.

In al deze districten zullen Districts-commissien benoemd worden, bestaande uit de Heeren Burgemeesters en uit Geneeskunstoefenaren; in Utrecht en Amersfoort uit de plaatselijke geneeskundige Commissien te benoemen, in de andere districten uit de kunstoefenaren, die aldaar woonachtig zijn.

Art. 4.

Aan deze Commissien wordt aanbevolen, vooreerst alles voor te bereiden wat nuttig en noodig zijn zal, wanneer de ziekte mogt naderen, en ten tweede, elk in zijn district, behoorlijke zorg te dragen voor alles wat de administratie en de geneeskundige behandeling aangaat, wanneer de ziekte zich mogt openbaren.

Aan deze Commissien zal eene instructie worden ter hand gesteld, bepalende derzelver werkzaamheden, en het toevoorzigt, op deze volksziekte naauwkeurig te houden.

Art. 5.

Er zal nader bepaald worden, of en zoo ja, in hoe verre de gemeenschap met besmette huizen of wijken zoude moeten verboden worden.

In alle geval zal men in deze gewigtige aangelegenheid hoogst omzigtig moeten zijn. Elk besmet huis zal met een zeer schouwbaar bordje, waarop *Cholera* geschreven staat, worden aangeduid. De brieven en goederen, uit een besmette gemeente komende, zullen behoorlijk moeten worden gezuiverd en behandeld. In het algemeen zal er groote zorg gedragen worden, tot het doen der berookingen en het zuiveren der huizen, alsmede voor rein- en zindelijkheid en het toelaten van vrije lucht.

Art. 6.

Het zal belangrijk zijn, elk district in zijne gemeenten, elke gemeente in wijken, zooveel mogelijk, te verdeelen. In de steden zullen daartoe overal de kanalen, ten platten lande de rivieren, weteringen, buurten en gehuchten kunnen dienen.

Art. 7.

Het zal nuttig en doelmatig zijn, dat de Geneeskunstoefenaren zich, zooveel mogelijk, met de bepaalde behandeling van één of meer wijken bezig houden, opdat zij hunne zieken in een kort bestek bijeen zouden vinden. Dit is des te noodzakelijker, daar het in deze ziekte van groot belang is, dat elke lijder met de meeste naauwkeurigheid worde waargenomen en gadegeslagen en het geneesplan naar zijne bijzondere gesteldheid gewijzigd.

Art. 8.

De Geneeskunstoefenaren worden uitgenoodigd, om elkander hunne waarnemingen mede te deelen, vooral betrekkelijk de geneeskundige behandeling der ziekte, hetwelk gevoegelijk zoude kunnen geschieden door de waarnemingen ter hand te stellen aan een' der geneeskundige leden van de Districts-commissie, of bij dezen in persoon bijeen te komen, tot onderlinge mededeeling.

Art. 9.

Elk Gemeente-Bestuur zal zich onverwijld bezig houden met het uitzoeken van personen, die als zieken-oppassers zouden kunnen gebruikt worden. Het zoude doelmatig zijn, dat er lijsten van daartoe geschikte menschen werden opgemaakt, aan welke, bij onverhoopt naderen der ziekte, voorloopig reeds ee-

eenige belooning zoude kunnen worden toegelegd en schadeloosstelling verzekerd.

Art. 10.

De Districts-commissien in het algemeen en de Burgemeester in het bijzonder zullen zorgen, dat er in de Apotheken en bij de Heelmeesters ten platten lande een ruime voorraad van die genees- en zuiverings-middelen voorhanden zij, omtrent welke de provinciale geneeskundige commissie, bij circulaire missive van den 13 Julij ll., aanschrijving heeft gedaan, alsmede van alle zoodanige, welke in het vervolg als nuttig in deze ziekte mogten worden bevonden.

Art. 11.

Evenzoo zal er zorg gedragen worden, dat in elke Gemeente een behoorlijk aantal badkuipen voorhanden zij, om tot draagbare baden te worden gebezigd. Het aantal van dezelve zal meerder of minder moeten zijn, naar gelang van de uitgebreidheid of bevolktheid van de Gemeente. Ook zal er gelegenheid moeten gegeven worden, om, des noodig, eene zekere hoeveelheid kookend water te kunnen afleveren, waartoe men brouwerijen of andere inrigtingen van dien aard zal kunnen bezigen.

Art. 12.

Insgelijks zal er zorg gedragen worden, dat er, voor behoeftige zieken, geschikt voedsel en dranken worden verkrijgbaar gesteld. Er behoort voor elke wijk, of voor meerdere wijken in ééne van deze, bij zeer ernstige ontwikkeling van de ziekte, een locaal te worden aangewezen, waarin spijzen en dranken toebereid worden, ten einde dezelve, op de meesteenvoudige wijze, tweemaal des daags, onder gepaste voorzorgen, verdeeld konden worden.

Art. 13.

Er wordt ook aanbevolen, localen, het zij in, het zij buiten de kom der Gemeente, naar mate van derzelver gelegenheid of omvang, in gereedheid te brengen, om daarin cholera-zieken op te nemen. Men behoorde in de steden ten naaste bij in iedere wijk, en op het platte land in elke Gemeente, één of meerdere dergelijke localen in te rigten, ten einde alle behoeftigen op te nemen, die zulks gratis mogten verlangen, alsmede andere, waarin eene kleine somme dagelijks voor de verpleging werd betaald. Van deze tweede soort van localen zouden ook alle dienstboden, voor rekening van hunne mees-

ters of meesteressen, gebruik kunnen maken. Alle menschenvrienden zouden daarin die behoeftigen kunnen doen vervoeren, waarin zij bijzonder belang stelden. Het zouden toevlugtsplaatsen kunnen worden voor velen, die anders, uit vooroordeel, tegen het denkbeeld van armen-ziekenhuizen opzien. Te weldadig is de inrigting van zoodanige huizen, om hierop niet alle mogelijke aandacht te vestigen.

Het zal moeijelijk zijn, de localen te vinden en dezelve te meubileren. Ledigstaande huizen en vooral landhuizen, zullen daartoe dienstig kunnen worden gemaakt. Deze laatste zullen bijzonder geschikt zijn, als veelal gelegen buiten de kom der gemeente.

In die localen zoude ook de spijzen, in het voorgaande artikel beschreven, kunnen bereid worden. Voor de schadeloosstelling, door het betalen van eene matige huur, en voor het behoorlijk zuiveren van de gebouwen na het ophouden van de Cholera, zal met naauwkeurigheid zorg moeten worden gedragen. Op vele plaatsen zullen bijzondere publieke gebouwen, zoo als gasthuizen, kazernen, weeshuizen, (met verplaatsing der wezen elders) en des noods ook kerken worden gebezigd.

Art. 14.

Wat het meubileren van deze gebouwen aangaat, zoo zal men inzonderheid onkostbare kribben noodig hebben en eenige andere mede niet zeer kostbare zaken. Elke zieke toch, die een bed bezit, konde hetzelve medebrengen, want, hetgeen in andere ziekten geldt, de noodzakelijkheid om op matrassen te rusten, bestaat in deze niet. Bij hooge noodzakelijkheid zal men met hooi of stroo, mits met dekens onder en boven wel voorzien, eene goede en onkostbare ligging kunnen bereiden. Voor verwarming, badkuipen en dampbaden zal bijzondere zorg moeten worden gedragen.

Art. 15.

De lijken van menschen, die aan de Cholera mogten bezwijken, zullen niet ontkleed, maar nadat men zich van den dood genoegzaam verzekerd heeft, dadelijk gekist worden. De doodkisten moeten onmiddelijk toegemaakt en wel gesloten worden. Op en om dezelve zullen schotels met opgeloste chloorkalk worden geplaatst. De lijkbezorgers zullen zich voorzien van overklederen uit gewast linnen of gewast taf.

Men zal alles nalaten, wat eenen droevigen indruk kan opwekken, als klokkengelui, het begraven midden op den dag,

het

het volgen van het lijk en andere zoogenoemde begravenis- en lijkplegtigheden.

De dragers, met de ter aarde bestelling belast, zullen niet weder naar het sterfhuis terugkeeren, tenzij hij, die daarin mogt te huis behooren. De lijken zullen zoo spoedig mogelijk worden begraven, immers binnen de 48 uren na het overlijden. De graven zullen op de dubbele diepte behooren te zijn en niet weder worden geopend.

Art. 16.

Alle maatregelen, welke voorgeschreven of aanbevolen zijn, of in het vervolg zullen worden, mogen niet eerder buiten werking worden gesteld, vóórdat het gebleken zal zijn, dat de besmetting in die plaatsen heeft opgehouden. Alsdan zullen de huizen en goederen door berookingen of op andere wijze worden gereinigd en gezuiverd. Goederen, welke daarvoor niet vatbaar mogten zijn, zullen worden verbrand.

Aldus gearresteerd door ons, Gouverneur ad interim der Provincie Utrecht, den 16 Oct. 1831.

G. C. C. J. van LIJNDEN.

TWEEDE BIJLAGE.

VERDEELING van de Provincie Utrecht, in 30 Districten, ingerigt naar de Geographische ligging der Gemeenten, en bestemd tot een geregeld bestuur, bij het onverhoopt uitbreken der Cholera.

1ste *District.* *De stad Utrecht*, waarin, als in het centraal punt, de Hoofdcommissie, maar ook tevens eene bijzondere District-commissie zal gevestigd zijn.

2de ——— *De Blaauwcapel*, *de Bildt* met *Oostbroek*, *Bunnik* met *Vegten*, *Rhijnauwen* met *Ameliswaard.*

3de ——— *Zeist* c. s. *Rijzenburg* en *Driebergen.*

4de ——— *Doorn*, *Maarn* met *Maarsbergen*, *Neder-* en *Overlangbroek*, *Sterkenburg* met *Hardenbroek.*

5de ——— *Darthuizen*, *Leersum* en *Amerongen.*

6de ——— *Rhenen*, *Elst* en *'t Achterbergsche.*

7de ——— *Veenendaal* en *Renswoude.*

8ste ——— *Woudenberg* met *Gerestein*, *Leusden* met *Aschat.*

9de ——— *Amersfoort*, aan de eene zijde *Hamelsveld* en aan de andere *Hoogland*, *Stoutenburg* met *Coelhorst*, *Duyst* met *de Haar* en *Zevenhuizen.*

10de ——— *Bunschoten* en *Spakenburg.*

11de ——— *Baarn* met *Eembrugge*, *Soest* c. s. *Eemnes binnen en buitendijks* en *de Vuursche.*

12de ——— *Maartensdijk* of *Oostveen* met *de Oude Wetering*, *Herverscop* en *de Groenekan.*

13de

13de *District.* *Achttienhoven*, *Westbroek*, *Tienhoven* en dat gedeelte van *Maarsseveen* en *Breukeler-veen*, hetwelk in deze lijn aan beide zijden van Tienhoven ligt.

14de ——— *Oud* en *Nieuw Loosdrecht.*

15de ——— *Vreeland* en *Nigtevecht.*

16de ——— *Abcoude Proosdije* en *Aasdom*, *Abcoude Baambrugge.*

17de ——— *Loenen*, *Loenersloot* en *Nieuwersluis*, *Ter Aa.*

18de ——— *Breukelen Nijenrode* en *Breukelen St. Pieters*, *Ruwiel*, *Nieuwer Ter Aa*, *Maarssen*, *Maarssenveen* aan de Vecht gelegen, *Maarssenbroek* en *Zuilen.*

19de ——— *Wilnis*, *Mijdrecht*, *Waverveen*, *Vinkeveen* met *Demmerik*, *Oudhuizen*

20ste ——— *Vleuten*, *de Haar*, *Zuilen* en *de Themat* en *Laag-niekoop*, *Kockengen* met *Spengen*, *Portengen*, *Teckop.*

21ste ——— *Kamerijk Mijzijde*, *Kamerijk Houtdijke*, *'s Gravesloot*, *Gerverscop*, *Zegveld:*

22ste ——— *Harmelen* c. s. *Veldhuizen* c. s. *de Meern* en *de Oude Rhijn.*

23ste ——— *Montfoort*, *Linschoten* c. s. *Willescop* c. s. *Hoenkoop* c. s. *Achthoven* met *Heeswijk*, *Wulverhorst* c. s. en *Snelrewaard.*

24ste ——— *Noord* en *Zuid Polsbroek.*

25ste ——— *Willige Langerak*, *Cabauw*, *Zevender*, *Lopik* met *Zevenhoven*, *Jaarsveld.*

26ste ——— *IJsselstein* en *Benschop.*

27ste ——— *Vreeswijk* of *de Vaart*, *Lopiker Capel*, *Jutphaas* c. s.

28ste ——— *Oudwulven* c. s. *Houten* en *'t Gooi*, *Schalkwijk* c. s. *Tul en 't Waal.*

29ste ——— *Wijk bij Duurstede.*

30ste ——— *Cothen* met *Nijedijk*, *Werkhoven* en *Odijk.*

NB.

NB. De kleinere gemeenten en gehuchten, welke niet speciaal in deze lijst genoemd zijn, verblijven bij die gemeenten met welken zij vereenigd zijn, en onder de Administratie van dien Burgemeester waaronder zij behooren.

Aldus, op voordragt der Hoofd-Commissie, gearresteerd door ons, Gouverneur ad interim der Provincie Utrecht, den 23 Sept. 1831.

G. C. C. J. VAN LIJNDEN.

DERDE BIJLAGE.

INSTRUCTIE voor de leden van de Districts-Commissie, tot de zaak der Cholera.

Art. 1.

Elke Districts commissie zal bestaan uit al de Heeren Burgemeesters der gemeenten, waaruit het district is te zamengesteld en uit één of twee der geneeskunstoefenaren, die in hetzelve wonen.

Art. 2.

Elk Burgemeester zal, gedurende het onverhoopt aanwezig zijn der Cholera in deze provincie, verpligt zijn, zich in zijne gemeente te bevinden, of anders in dezelve eenen plaatsvervanger ter bezorging dezer gewigtige zaak te stellen, tot genoegen en onder goedkeuring van de Hoofdcommissie.

Art. 3.

De Geneeskunstoefenaren worden, op voordragt van de Hoofdcommissie, door den Gouverneur der provincie benoemd. Elk is verpligt die benoeming zich te laten welgevallen, tenzij de Hoofdcommissie zijne gronden van ontslag mogt goedkeuren.

Art. 4.

De Districts-commissien verkiezen onder zich eenen Voorzitter en eenen Secretaris; welke betrekkingen ook in een persoon mogen vereenigd zijn. De Geneeskunstoefenaren zijn van die betrekkingen bevrijd, wegens de groote bezetheid, waarin zij kunnen geraken.

Art. 5.

De Secretaris voert de correspondentie met de Hoofd-commissie. Hij ontvangt het geneeskundig verslag van de artsen, medeleden der commissie, en redigeert hetzelve, voor zoo ver noodig. De Geneeskunstoefenaar mag bij groote bezetheid zijn verslag zoo kort mogelijk inrigten. De overige kunstoefenaren moeten zich op gelijke wijze aan de Districts-commissien aansluiten en hunne rapporten aan derzelver Secretaris inzenden.

Art. 6.

Al deze berigten moeten ten spoedigste aan de Hoofd-commis-

missie worden verzonden, gelijk ook alle andere stukken en verslagen. Dit zal, des noodig, door de veldwachters of boden der gemeenten, of door bijzondere expressen en door alle voegzame gelegenheden geschieden. Op het adres moet het woord *Cholera* duidelijk geschreven worden. Deze brieven moeten ook vóór derzelver verzending behoorlijk worden gezuiverd. Deze zuivering zal aan de postkantoren geschieden, alwaar de brieven ontvangen worden en herhaald, alwaar dezelve worden uitgedeeld. Waar geene postkantoren zijn, zullen de boden, schippers en andere personen geene brieven medenemen, vóórdat dezelve gezuiverd zijn, ter plaatse, alwaar de Burgemeester der gemeente dit zal aanwijzen.

Art. 7.

Zoodra de ziekte zich openbaart in eenig, of zelfs in een naburig district, verzamelen zich de leden der commissie, ten einde de maatregelen, welke gevorderd worden, zouden kunnen worden uitgevoerd. Er wordt onmiddelijk aan de Hoofdcommissie kennis gegeven. Na die vergadering keert elk in zijne gemeente terug, om aldaar werkzaam te zijn. Van daaruit zendt elk Burgemeester zijn nader verslag aan den Voorzitter der Districts-commissie. of, indien zulks bij de Hoofd-commissie beter mogt geoordeeld worden, onmiddelijk aan de Hoofd-commissie zelve.

Art. 8.

Elk Burgemeester zorgt, dat in zijne gemeente ieder huis worde aangeduid, waarin de ziekte zich mogt openbaren, niet met een enkel briefje, op min duidelijke wijze, achter een raam te plaatsen, maar op een houten plankje bevestigd en uitwendig zoodanig aangespijkerd en toonbaar gesteld, dat er geene de minste duisterheid dienaangaande overblijft.

Elk ingezeten zal onmiddelijk aan den Burgemeester kennis geven, wanneer iemand in zijn huis aan Cholera mogt ziek worden. Elk kunstoefenaar zal ook onmiddelijk aan den Burgemeester berigten, wanneer hij bij een' choleralijder geroepen wordt. Daarenboven zal de Burgemeester van de magt, die hij bezit en die hem verder tot dit einde zal verstrekt worden, gebruik maken, om de nalatigen te noodzaken tot pligtsbetrachting in deze, en om zich, ook op andere wijzen, te vergewissen van het ontstaan der ziekte in zijne gemeente.

Art. 9.

Elk Burgemeester schrijft in een boek de namen en woonplaat-

plaatsen van elken lijder aan de Cholera; hij teekent daarbij vervolgens aan, wie herstellen en wie onverhoopt mogten komen te bezwijken. Hij zendt elken derden dag (of zoo veel vroeger of later, als door de Hoofd-commissie mogt worden aanbevolen), een afschrift van den staat der ziekte per expresse aan den Voorzitter der Districts-commissie, die voor de onmiddelijke verzending aan de Hoofd-commissie zelve zorg draagt.

Art. 10.

Elk Burgemeester heeft het oppertoezigt en de zorg over de rigtige uitoefening van alle bepalingen, welke of tot wering, of tot bestrijding van de Cholera reeds gemaakt zijn, en verder gemaakt zullen worden, hetzij wegens de Hooge lands regering, hetzij door de Hoofd-commissie, hetzij eindelijk, onder goedkeuring van deze, door de Districts-commissie. Onder zijn bestuur zullen in elke gemeente eenige draagbare of portative baden in goeden staat voorhanden zijn, ook in brouwerijen of in andere plaatsen kookend water te bekomen. De voorraad van geneesmiddelen in de apotheken; de verzorging der zieken, hetzij in daartoe ingerigte localen, hetzij in hunne huizen, voor zooverre zulks op het algemeen belang betrekking heeft; de voeding en verpleging der behoeftigen; de voorbehoeding bij de begravenissen en wat dies meer zij, staat onder de onmiddelijke administratie der Burgemeesters.

Art. 11.

Elk geneeskunstoefenaar, lid van de Districts-commissie, staat deze bij in derzelver administrative werkzaamheden met zijn raad en advies. Hij slaat, zoo veel mogelijk, de geneeskundige behandeling der zieken in het geheele district gade en deelt zijnen raad mede aan de overige kunstoefenaren van zijn district, van wie hij wederkeerig de uitkomsten hunner waarnemingen ontvangt. Van dit alles houdt hij korte aanteekeningen en zendt dezelve om den derden dag, of vroeger of later, naar gelang van zaken, aan den Secretaris van de Districts-commissie, die dezelve des noodig redigeert, en dienzelfden dag per expresse zendt aan de Hoofd-commissie.

Art. 12.

Hij is daarenboven in de plaats, waar hij gevestigd is, verpligt, even als de overige geneeskunstoefenaren, de zieken zijner gemeente te behandelen. Allen houden lijsten van de cholera-lijders, naar het model, dat hun daartoe zal worden ter

hand

hand gesteld. Elken derden dag worden die lijsten, of aan de respectieve Burgemeesters, of aan den Voorzitter der Districts-commissien overgegeven, ten einde aan de Hoofd-commissie dadelijk te worden ingezonden.

Art. 13.

Elk kunstoefenaar blijft, zoo veel mogelijk, in de gemeente, waarin hij met der woon gevestigd is, ten einde hij des te vollediger al zijne zieken zal kunnen verzorgen; terwijl de Hoofd-commissie, zoo veel zij kan, zorg dragen zal, dat naar verwijderde dorpen en gehuchten, waarin hulp ontbreken mogt, geneeskunstoefenaren worden gezonden.

Art. 14.

Elk Apotheek-houdend kunstoefenaar zal verpligt zijn, al die geneesmiddelen, welke of reeds, door de provinciale geneeskundige commissie, den 31 Julij ll., tot dit einde, bij circulaire missive, voorgeschreven zijn, of verder voorgeschreven mogten worden, als in deze ziekte aangewezen, in ruimen voorraad en van de beste hoedanigheid voorhanden te hebben. Oefent hij tegenlijk de betrekking van Medicinae Doctor of van Heelmeester ten platten lande uit, dan zal hij verpligt zijn, in zijne Apotheek een welvertrouwd man te plaatsen, die als provisor in dezelve werkzaam zijn kan; alles onder speciale goedkeuring van de Hoofd-commissie. Die kunstoefenaren, welke tevens als vroedmeesters werkzaam zijn, worden verzocht, zooveel dit zal kunnen zijn, het verrigten van verlossingen over te laten aan wel onderwezene vroedvrouwen, opdat zij hunnen tijd bijzonder kunnen besteden aan de verzorging en behandeling der volksziekte.

Art. 15.

Alle nadere bepalingen en wijzigingen op deze instructie, welke door de Hoofd-commissie gemaakt en door den Heer Gouverneur der Provincie goedgekeurd zullen worden, zullen dadelijk dezelfde kracht hebben en ten uitvoer gebragt worden.

Aldus, op voordragt der Hoofd-Commissie, gearresteerd door ons, Gouverneur ad interim der Provincie Utrecht, den 18 Oct. 1831.

G. C. C. J. van LIJNDEN.

VIERDE BIJLAGE.

BENOEMING van Geneeskunst-oefenaren tot Leden van de Districts-Commissien, in de 30 Districten der Provincie Utrecht.

1ste *District.* A. Numan en P. J. I. de Fremerij, beide Med. Doct. en Hoogleeraren te *Utrecht*, — Plaatsvervangende of voor eene tweede Commissie bestemde Geneeskunstoefenaren zullen, des noodig, nader benoemd worden.

2de ——— E. C. Steenhuizen, Heelm. aan de *Bildt.*

3de ——— F. A. Snellen en F. P. Place, beide Medicinae Doctoren te *Zeist.*

4de ——— D. Hartog Suerhoff, Heelm. te *Doorn.*

5de ——— J. Querngester, Heelm. te *Amerongen.*

6de ——— H. Menso, Med. Doct. te *Rhenen*

7de ——— G. G. Sandberg Planten, Med. Doct. te *Veenendaal.*

8ste ——— J. Daams, Heelm. te *Woudenberg.*

9de ——— J. M. Weyl en A. van der Leeuw, beide Medicinae Doctoren te *Amersfoort.*

10de ——— Q. Romviel, Heelm. te *Bunschoten.*

11de ——— D. F. van der Pant, Med. Doct. te *Soest* en N. C. Meppen, Heelm. te *Baarn.*

12de ——— J. Gewaltig, Heelm. aan de *Maartensdijk.*

13de ——— K. Kroon, Heelm. te *Tienhoven.*

14de ——— G. Daams, Heelm. te *Nieuw Loosdrecht* en P. Leurs, Heelm. te *Oud Loosdrecht.*

15de ——— H. M. Bijrde, Med. Doct. te *Loenen* en G. Rensenbrink, Heelm. te *Nichtevecht.*

16de ——— J. M. Zembsch, Heelm. te *Abcoude Baambrugge* en J. M. Sneltjes, Heelm. te *Abcoude Proosdije.*

17de

17de *District.* B. Wipf, Med. Doct. te *Loenen.*

18de ——— J. Turk, Med. Doct. te *Breukelen* en G. Schepers Turk, Heelm. te *Maarssen.*

19de ——— J. A. Giebels, Med. Doct. te *Vinkeveen* en H. J. van Doorn, Heelm. te *Mijdrecht.*

20ste ——— C. van Aken, Heelm. te *Kockengen* en J. Smits, Heelm. te *Vleuten.*

21ste ——— J. de Brauw, Med. Doct. te *Woerden.* — Er zullen, des noodig, nader voor dit District een of twee Kunstoefenaren benoemd worden.

22ste ——— P. Kurvers, Heelm. te *Harmelen.*

23ste ——— P. Nobel, Med. Doct. en J. F. C. Rombach, Heelm. beide te *Montfoort* en H. Buijsert, Heelm. te *Linschoten*

24ste ——— B. W. Monnik, Heelm. te *Polsbroek.*

25ste ——— W. Kennedij, Heelm. te *Lopik.*

26ste ——— A. T. van der Vlist, Med. Doct. te *IJsselstein* en A. Monnik, Heelm. te *Benschop.*

27ste ——— G. J. Teljer, Heelm. te *Jutphaas.*

28ste ——— W. Bakker, Med. Doct. te *Schalkwijk.*

29ste ——— J. A. Muller, Med. Doct. te *Wijk bij Duurstede.*

30ste ——— H. Schoemaker, Heelm. te *Werkhoven.*

Aldus, op voordragt der Hoofd-Commissie, gearresteerd door ons, Staatsraad, Gouverneur der Provincie Utrecht, den 22 Nov. 1831.

L. van TOULON.

VIJFDE BIJLAGE.

Naamlijst der Heeren Voorzitters en Secretarissen der 30 Districts-Commissien.

1ste *District.* Voorzitter, Van Asch van Wijck, Burgemeester der stad *Utrecht*, Secretaris, W. A. Boers.

2de —— Voorz. J. Takker, Assessor aan de *Bildt*, Secr. C. Broekhuizen, Assess. te *Bunnik*.

3de —— Voorz. F. N. van Bern, Burg. van *Zeist*, Secr. Verbeek, Burg. van *Rijzenburg*.

4de —— Voorz. van Bennekom, Burg. van *Doorn*, Secr. dezelfde.

5de —— Voorz. Immink, Burg. van *Amerongen*, Secr. dezelfde.

6de —— Voorz. van Deventer, Burg. van *Rhenen*, Secr. A. Lijsters.

7de —— Voorz. M. Westerveld, Burg. van *Veenendaal*, Secr. J. de Liefde, Burgem. van *Renswoude*.

8ste —— Voorz. Scheltus, Burg. van *Leusden*, Secr. dezelfde.

9de —— Voorz. O. Scheltus, Burg. van *Amersfoort*, Secr. C. J. Philippo, Burg. van *Duits* c. s.

10de —— Voorz. Hoolwerf, Burg. van *Bunschoten*, Secr. dezelfde.

11de —— Voorz. F. Pen, Burg. van *Baarn*, Secr. dezelfde.

12de —— Voorz. Eyk van Zuilichem, Burg. van de *Maartensdijk*, Secr. dezelfde.

13de —— Voorz. N. de Graaf, Burg. van *Achttienhoven*, Secr. dezelfde.

14de —— Voorz. Blanken, Burg. van *Loosdrecht*, Secr. J. E. de Wit.

15de

15de *District.* Voorz. Ruys, Burg. van *Vreeland*, Secr. J. van den Andel, aldaar.

16de ——— Voorz. N. van Voorthuizen, Burg. van *Abcoude*, Secr. dezelfde.

17de ——— Voorz. J. Sanderson, Burg. van *Loenen*, Secr. dezelfde.

18de ——— Voorz. Dolmans, Burg. van *Maarssen*, Secr. dezelfde.

19de ——— Voorz. J. Verdam, Burg. van *Mijdrecht*, Secr. A. Verdam, Burg. van *Vinkeveen*.

20ste ——— Voorz. van Bijleveld, Burg. van *Vleuten*, Secr. van 't Riet, Burg. van *Köckengen*.

21ste ——— Voorz. Bredius, Burg. van *Kamerik*, Secr. dezelfde.

22ste ——— Voorz. Buddingh, Burg. van *Harmelen*, Secr. Röther, Burg. van den *Ouden Rijn*.

23ste ——— Voorz. Sieverts, Burg. van *Montfoort*, Secr. Huibert van Wijk, Assessor aldaar.

24ste ——— Voorz. Blanken, Burg. van *Polsbroek*, Secr. dezelfde.

25ste ——— Voorz. J. van Nooten, Burg. van *Lopik*, Secr. M. Lagerwerf, Burg. van *Willige-Langerak*.

26ste ——— Voorz. J. F. Beijen, Burg. van *IJsselstein*, Secr. van Buma, Burg. van *Benschop*.

27ste ——— Voorz. J. Schalij, Burg. van *Jutphaas*, Secr. C. Schalij, aldaar.

28ste ——— Voorz. Lagerwei, Burg. van *Tull en T'waal*, Secr. van der Worp, Assessor te *Schoonauwen*.

29ste ——— Voorz. Noordbeek, Wethouder te *Wijk bij Duurstede*, Secr. dezelfde.

30ste ——— Voorz. de Vriend, Burg. van *Werkhoven*, Secr. van den Boogaard, Burg. van *Cothen*.

ZESDE BIJLAGE.

Aanschrijving aan de Gemeente-Besturen, betrekkelijk de maatregelen van voorzorg ter wering van den Aziatischen braakloop.

Van den 21 Mei 1832. N°. 5. A. Z.

De Staatsraad, GOUVERNEUR der Provincie UTRECHT,

Gezien hebbende eene missive van Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandsche Zaken, in dato den 5 Mei 1832, N°. 179, 2 afdeeling, houdende mededeeling van het verslag, uitgebragt door de van Gouvernementswege gecommitteerden tot het onderzoek in loco van de *Cholera morbus*, en wijders voorschriften gevende nopens de maatregelen van voorzorg en verdere voorzieningen, in dezen te nemen;

Gelet op het rapport der Hoofdcommissie voor de zaak der *Cholera* in dit Gewest;

Heeft goedgevonden en verstaan:

Ter kennis van de Gemeentebestuuren te brengen, dat de gemelde gecommitteerden in voorschreven verslag, de gronden hebben ontwikkeld, op welke hunne overtuiging van de niet besmettelijkheid van den Aziatischen braakloop rust; een gevoelen, waarmede vele beroemde mannen in andere landen instemmen; zoodat het dan ook den gedachte Gemeentebesturen wordt aanbevolen, dit gevoelen, tot meerdere geruststelling, aan hunne ingezetenen bekend te maken, ten einde, wanneer ook dit land door die ziekte bezocht worde, bij dezelven die overdrevene vrees te bedwingen, welke zoo zeer tot bevordering der ziekte medewerkt.

Dat echter dienonverminderd aan de zijde van het Gouvernement is in aanmerking genomen, dat eensdeels de veiligheids maatregelen, welke (gewijzigd en verzacht, gelijk dezelven thans

 zijn)

zijn) nu nog ten opzigte van personen en goederen en de zuivering van laastgenoemden gevolgd worden, van gering bezwaar kunnen geacht worden te zijn.

Dat men anderdeels het daarvoor mag houden, dat verreweg het grootste gedeelte der ingezetenen, eerder geneigd is, en waarschijnlijk nog wel zal blijven, om eene dadelijke besmettelijkheid der onderwerpelijke ziekte, door personen of goederen aan te nemen; en dat bij het opheffen van de nu eenmaal genomene maatregelen, velen daarin een bewijs van roekeloosheid zouden vermeenen te vinden; en eindelijk, dat nog geene der Gouvernementen van Staten of Rijken, welke door de *Cholera* bezocht zijn geworden, de beveiligings maatregelen hebben introkken; terwijl eene openstelling van ous land voor die plaatsen alwaar de ziekte heerscht, dit Rijk dadelijk zoude doen uitsluiten van de gemeenschap met alle andere landen, die niet door dezelve bezocht zijn.

Wijders aan dezelve Besturen te zenden, uittreksels van het in het hoofd dezer vermelde rapport, ten einde daaruit de te nemen voorzorgen te leeren kennen; en met uitnoodiging, om daarvan exemplaren uit te reiken aan de plaatselijke genees- en heelkundigen, en de ingezetenen met de gezondheidsregelen, daarin aangegeven, bekend te maken.

Voorts de genoemde Besturen aan te bevelen, om de bij dat uittreksel aangewezene voorzieningen, voor zoo verre die nog niet mogten zijn tot stand gebragt, behoorlijk voor te bereiden, en om den Gouverneur binnen den tijd van veertien dagen te onderrigten van de maatregelen, door hen ten gevolge daarvan genomen, om bijzonder te letten op de reiniging der straten, publieke plaatsen en grachten, op het tijdig sluiten der herbergen, waar men ook bij nacht drinkgelagen zou willen zetten en welke uiterlijk des avonds te tien ure zullen moeten gesloten zijn, op de bedelaars-doelen, of andere voor mingegoede reizigers dienende herbergen, waar deze in kleine vertrekken in groote getale nachtverblijf houden.

Om hunne ingezetenen en vooral de mindere volksklasse tot eene geregelde levenswijze, alsmede tot eene naauwkeurige opvolging der voorgeschrevene gezondheidsmaatregelen aan te sporen, en daartoe ten aanzien van de bedeelden de krachtdadige medewerking der armverzorgers in te roepen.

Om een naauwkeurig toezigt te houden op de deugdzaamheid der levensmiddelen in het algemeen, en dáár, waar die niet

mog-

mogte bestaan, de vereischte strafbepaling te maken in het bijzonder tegen het verkoopen van schadelijk en bedorven vleesch en visch, zuur bier en onrijpe boomvruchten, terwijl ook op de goede hoedanigheid van het drinkwater de aandacht zal behooren gevestigd te worden.

Om, zoo veel mogelijk, den luijen lediggarger werk te verschaffen.

De gedachte Besturen speciaal te doen opmerken, dat het opgehoopt bijeenwonen van de geringste volksklasse in bekrompen en morssige verblijven, zeer schadelijk is, en dezelve aan te schrijven, om, wanneer zulks nog niet ten gevolge der circulaire van den 14 April 1832. N°. 11. A. Z. mogte zijn geschied, aan den Gouverneur binnen den voor bepaalden termijn te melden den uitslag van het onderzoek naar den voorraad van genees- en zuiverings-middelen, onlangs op last der provinciale Commissie van Geneeskundig onderzoek en toevoorzigt bewerkstelligd, en om al verder aan Hem de stellige verzekering te geven.

2. Dat er een locaal of localen zijn aangewezen voor het gereed maken van kookend water, voedsel en dranken voor de zieken;

3. En een locaal of localen, geschikt tot verpleging van dezulke kranken, welke die verplegingen op geene doelmatige wijze in hunne woning kunnen bekomen. Zullende dezelve Besturen tevens behoorlijk moeten doen blijken van het voldoende hunner beschikkingen, tot het meubeleren van laastgemelde locaal of localen genomen;

4. Dat de personen, op wie de keuze is gevallen om tot ziekenoppassers te dienen, zulks hebben aangenomen, en naar welken maatstaf het getal van dezen is bepaald.

De meergemelde Besturen onder anderen indachtig te maken, dat het overbrengen der Cholera-kranken, naar het locaal voor derzelver opneming bestemd, op de wijze als bij het genoemde extract bepaald, door de ziekenoppassers onder een behoorlijk toezigt zal moeten geschieden.

Dat bij het ontstaan der ziekte in de gemeente, het water kookend zal moeten worden gehouden.

Dat de geneesheeren of heelmeesters de spijzen en dranken, welke voor de behoeftige Cholera-kranken zullen moeten worden gereed gemaakt, aan den Burgemeester der plaats zullen moeten opgeven, die voor het verstrekken daarvan zal doen zorg dragen.

Dat, ten einde het eerste ontstaan der *Cholera* in eene gemeente wel bewezen worde, elke geneesheer of heelmeester, die verneemt een Cholera-kranke onder zijne behandeling te krijgen, daarvan al de geneeskundige leden der Districts-Commissie zonder verwijl zal onderrigten, ouverminderd de verpligting tot dadelijke kennisgeving aan het Hoofd van het Gemeentebestuur, en voor het geval dat in die Districts-Commissie slechts één genees- of heelkundige zitting had, die mededeeling aan een der naburige kunstoefenaren zonder de minste vertraging zal moeten geschieden. — Dat naar aanleiding der beschouwingen van de in den aanhef dezes genoemde Gecommitteerden, de bepalingen, voorkomende in de algemeene raadgevingen en in de instructie voor de leden der Districts-Commissien, betrekkelijk het aanwijzen der huizen, waarin zich een Cholera-zieke mogt bevinden, door een bordje, waarop het woord *Cholera*, zijn komen te vervallen.

Eindelijk ter meerdere bevordering der in dezen te nemen voorbehoedingsmiddelen te bepalen, dat de Hoofd-commissie voor de zaak der *Cholera* in deze Provincie onder voorzitterschap van hem Staatsraad Gouverneur, zal vergaderen en dat de Heer Baron W. R. van Heeckeren van Brandsenburg, lid van de Gedeputeerde Staten, Vicepresident dezer Commissie zal zijn.

De vroegere bepalingen betrekkelijk de onderhavige zaak, blijven voorloopig van kracht voor zooveel daarin door deze tegenwoordige geene verandering is gemaakt.

Utrecht, den 18 Junij 1832.

De Staatsraad, Gouverneur voornoemd,

L. van TOULON.

ZEVENDE BIJLAGE.

INSTRUCTIE voor de Geneeskunstoefenaren, zoo Districts-artsen, Wijkdoctoren, Heelmeesters en Vroedvrouwen als voor hunne suppoosten, in zake der Cholera te Utrecht.

BURGEMEESTER en WETHOUDEREN der Stad UTRECHT,

In aanmerking nemende de noodzakelijkheid tot het daarstellen van bepaalde verordeningen, omtrent de Geneeskundige en andere dienst, ingeval de Cholera zich ongelukkiglijk ook binnen deze Stad mogt openbaren.

Gelet op de daaromtrent door de hoogere magt gegeven voorschriften.

Gehoord de voordragt van de Districts-Commissie in zake der cholera.

Hebben gemeend ten aanzien van de verdeeling der Stad in districten, het aanwijzen van Geneeskunstoefenaren, in de onderscheidene wijken (*) en het geven van instructien voor dezelven als anderzins, te moeten bepalen en vaststellen het volgende:

Algemeene bepalingen.

Art. 1.

Elk geneesheer of heelmeester die, voor dat het officieel bekend is, dat de cholera zich binnen deze stad of buitenwijken vertoond heeft, bij eenen zieken geroepen wordt, welke naar zijne overtuiging aan den waren aziatische braakloop ziek ligt, is verpligt hiervan onmiddelijk schriftelijk kennis te geven aan den districts-arts van het district waarin de zieke voorkomt.

Art.

(*) De naamlijst der geneeskunstoefenaren en de verdeeling is hier weg gelaten, om dat dezelve in de bijlage n°. 9 afzonderlijk is opgegeven.

Art. 2.

Elk geneesheer is verpligt, indien hij gedurende het heerschen der ziekte bij eenen cholera zieken geroepen wordt, van dezen zieken, met vermelding van zijnen naam, ouderdom, geslacht, godsdienstige gezindheid, wijk en nummer van het huis, onmiddelijk schriftelijk opgave, aan den voor die wijk aangestelde wijk doctor te doen, op eene boete van *zeven gulden*, zullende het aangifts billet door hem met zijne naamteekening voluit geschreven moeten voorzien zijn.

Art. 3.

Zoo dra de cholera zich openbaart, houden de betrekkingen van al de geneeskunstoefenaren, zoo doctoren, als heelmeesters welke, of door de stad voor de algemeene armen, of voor bijzondere godsdienstige gezindheden zijn aangesteld, geheel op; en elke behoeftige zieke, van welken aard ook zijn ziekte zijn moge, vervoegt zich tot dien geneeskundigen, welke in zijn wijk is aangewezen.

Art. 4.

Voor de behandeling van eenen behoeftigen cholera zieken, zullen de wijk geneesheeren en heelmeesters genieten de gemiddelde som van het tarief voor de Med. Doctors enz., vastgesteld bij besluit van heeren Gedeputeerde Staten der Provincie Utrecht, van den 1 Juli 1820, met dien verstande echter, dat in geen geval meer dan drie visites per dag voor zoodanigen lijder zullen kunnen gedeclareerd worden.

De heelmeesters en vroedvrouwen zullen voor de volgende kunstbewerkingen aan een' behoeftigen cholera zieke, in rekening kunnen brengen als:

a Voor het zetten van bloedzuigers buiten de levering der bloedzuigers *eene gulden*.

b Voor het plaatsen van spaansche vliegen, de pleisters en zalf daar onder begrepen, het doen van aderlatingen, het zetten van koppen en andere kleine kunstbewerkingen, telkens 75 *cents*.

c Voor de hier niet genoemde grootere kunstbewerkingen enz., wordt aan hen overgelaten het gemiddelde der som van het tarief hier voorgenoemd te kunnen declareren.

Ver-

Verpligtingen van de districts-artsen of kommissarissen.

Art. 1.

Zoodra de districts-arts eene kennisgeving als in art. 1 van de algemeene bepalingen hiervoor bedoeld, bekomen heeft, is hij verpligt al de overige districts-artsen bij een te roepen, welke zich gezamelijk naar den zieken begeven, en beslissen of de ziekte werkelijk aziatische cholera zij; dit alzoo bevonden zijnde, brengt de districts-kommissie dit ter kennis der stedelijke regering, waarna de voorbereidende maatregelen tegen de verdere verspreiding en de zorg voor de zieken dadelijk in werking worden gebragt.

Art. 2.

Elk districts-arts zal verpligt zijn, in het districts-locaal aanwezig te zijn des morgens te 7, des middags te 1 en des avonds te 8 ure: aldaar genoegzamen tijd verblijven om al de registers na te zien voor zoo ver in dezelve sedert zijn laatste bezoek veranderingen zijn voorgevallen.

Art. 3.

Hij doet in dit locaal op de gestelde uren weerkundige waarnemingen, waartoe een register wordt aangelegd.

Art. 4.

Hij zal de aanvrage der wijk doctoren voor spijs of drank, welke duidelijk moeten vermelden of de lijder behoeftig is en tot welk armbestuur dezelve behoort, nazien en viseren, en zorgt dat van dezelve behoorlijke registers gehouden worden.

Art. 5.

Hij regelt de dienst der boden, der draagburrien en den arbeid der oppassers.

Art. 6.

Hij houdt zoo dikwijls hij dit noodig oordeelt inspectie in zijn district over den gang der ziekte, bij de lijders door de doctoren van de wijk behandeld wordende, bezoekt de meest belangrijke zieken, staat de wijk doctoren met raad bij, is zoo veel mogelijk bij lijkopeningen (hetgeen niet zal mogen plaats hebben dan na voorafgaande verkregen toestemming der naaste betrekkingen) tegenwoordig, weshalve hij 12 uren te voren van eene te verrigtte lijkopening moet verwittigd worden, en niet tegenwoordig kunnende zijn, is hij verpligt hiervan in tijds aan den wijk doctor schriftelijk kennis te geven.

Art.

Art. 7.

Hij teekent het dagelijksch rapport, vermeldende het getal der nieuwe zieken, overledenen en herstelden in zijn district, en zorgt dat het volgens de opgegeven tabel ingerigt, dagelijks des middags voor 12 ure, bij den secretaris der districts-kommissie bezorgd worde.

Art. 8.

Van den gang der epidemie in zijn district doet hij om de 3 dagen aan de algemeene districts-kommissie schriftelijk rapport.

Verpligtingen van de Wijk Doctoren.

Art. 1.

De wijk doktor is verpligt aan de wijk localen kennis te geven waar hij zich ophoudt, om van daar ogenblikkelijk gevonden en ontboden te kunnen worden, hiertoe zal hem een oppasser, dienst doende als bode, worden toegevoegd.

Art. 2.

Hij is verpligt zich dadelijk na de ontvangen kennisgeving, naar het huis van den cholera zieken te begeven, dezen op deszelfs verlangen geneeskundig te behandelen, maar altijd voor de uitvoering der gezondheids en zuiverings maatregelen te waken.

Art. 3.

Indien de ziekte cholera is, is hij verpligt daarvan onmiddelijk op eene boete van *zeven gulden* aan het districts-locaal kennis te geven, volgens het daarvoor gesteld model.

Art. 4.

In elk huisgezin waar de cholera heerscht, zorgt hij indien dit mogelijk is, dat de zieke met de tot zijne hulp bestemde personen, van de overige huisgenoten worden afgezonderd.

Art. 5.

Indien de zieke hersteld of overlijdt, zorgt de wijk doctor dat het vertrek en de goederen waar van hij zich bediend heeft, benevens de personen die hem hebben bijgestaan, behoorlijk gezuiverd worden, of door chloor of salpeter-zuure dampen; vooral echter door het vrijelijk laten doorstromen der lucht; door het met water reinigen der localen en goederen; het met kalk witten der muren, waar dit geschieden kan; en waar dit mogelijk is, door het blootstellen der goederen aan eene temperatuur van 160-204 gr. Fahrenheit.

Art. 6.

Hij zal zorg dragen dat het huis waar zich cholera-zieken bevonden hebben gezuiverd worde, en dat van die zuivering aan het districts lokaal, kennis gegeven worde als zij geschied is.

Art. 7.

Van het overlijden of herstel der cholera-zieken, geeft hij schriftelijk kennis aan het districts lokaal op eene boete van *zeven gulden.*

Art. 8.

De bij hem bekomene schriftelijk kennisgeving, dat een cholera-zieke in zijn wijk door een ander arts behandeld wordt, voorziet hij, van zijne paraphure, en zend dezelve aan het districts lokaal, op verbeurte eener boete van *zeven gulden*: zijnde de wijk doctor in dit geval ook verantwoordelijk voor de volkomen nakoming der voorgeschreven zuiverings middelen.

Art. 9.

Om aan deze verpligtingen te kunnen voldoen, is hij verpligt des morgens voor 7 uren, aan het district-lokaal op te geven, volgens de daarvoor vastgestelde *tabel*, de zieken die sedert de laatste 24 uren aan de cholera zijn ziek geworden, als mede het getal der overledenen en der herstelden.

Art. 10.

Driemaal 's weeks en wel des *zondags*, *woensdags* en *vrijdags*, zal hij een naauwkeurig schriftelijk verslag aan den districts Commissaris van den gang der epidemie in zijne wijk en van zijne geneeskundige behandeling doen.

Art. 11.

Bij behoeftige cholera zieken schrijft hij op zijn recept, het woord *cholera* en *voor den armen*, met vermelding tot welke godsdienstige gezindheid dezelve behooren, rigt het overigens in gelijk bij de wet bepaald is, daar en boven op hetzelve de wijk en het nummer des verblijfs of woonplaats van den lijder aanteekenende, waarna hij het zelve naar den apotheker verzendt, die het naast bij den zieken woont.

Art. 12.

Recepten voor andere behoeftige zieken, geene cholera kranken, door den wijk doctor afgegeven, moeten bij dien apotheker gereed worden gemaakt, die voor de gezindte is aangesteld, waartoe zoodanige zieken behooren.

Art. 13.

Indien hij oordeelt dat voedsel of dranken noodzakelijk zijn,

en door het huisgezin des zieken niet kunnen worden aangeschaft, geeft hij een door hem geteekend briefje af, waarop de soort van het verlangd wordende voedsel en drank uitgedrukt is, met vermelding der hoeveelheid van hetzelve, het aantal personen, hunne namen, woonplaats en godsdienstige gezindheid, welk briefje aan het districts lokaal, om daarvoor het verlangde te verkrijgen, zal behooren bezorgd te worden.

Art. 14.

Eenmaal s' weeks, of zoo dikwijls dit wordt noodig geoordeeld, vergaderen al de geneesheeren, op een door de districts Commissie te bepalen dag en uur, in een door de Regering aan te wijzen locaal, ten einde te zamen over de epidemie en derzelver geneeskundige behandeling raad te plegen, onder voorzitting van een der leden van de districts Commissie; — zij zijn allen verpligt die vergadering bij te wonen, of bij dringende afwezigheid, van de redenen derzelve aan de districts Commissie opgave te doen.

De geneesheeren geene wijk doctor zijnde, zijn hiertoe mede verpligt.

Art. 15.

De wijk doctor is verpligt volgens de algemeene vastgestelde bepalingen, zorg te dragen dat geene begravingen anders dan onder de noodzakelijke voorzorgen, en niet zonder zijn voorkennis geschieden, ten welken einde aan hem 24 uren te voren, kennis zal behooren te worden gegeven der begraving van een in zijn wijk gevallen lijk.

Art. 16.

Hij wordt uitgenoodigd, wanneer zich de gelegenheid aanbiedt, en na voorafgaande verkregen toestemming der naaste betrekkingen, lijkopeningen in het werk te doen stellen, en daarbij tegenwoordig te zijn, waartoe hij over den wijk heelmeester kan beschikken, welken hij echter daartoe 24 uren te voren schriftelijk aanzoekt, en die verpligt is aan dit verzoek altijd te voldoen.

Art. 17.

Wanneer iemand in het hospitaal verlangt te worden opgenomen, geeft de wijk doctor hem hiertoe een gedrukt en door hem geteekend entreebillet af, waarin vermeld wordt de naam, voornaam, wijk en het nummer van het huis, ouderdom, godsdienstige gezindheid en dag der ziekte, dit briefje wordt aan den portier van het hospitaal afgegeven.

Art.

Art. 18.

De wijk doctor zorgt dat van dit entreebiljet van zieken onmiddelijk naar het hospitaal verzonden, een duplicaat door hem geteekend, naar het districts-lokaal gezonden wordt, ten einde daarvan aldaar in de registers aanteekening gehouden worde.

Verpligtingen van de Wijk Heelmeesters.

Art. 1.

De wijk-heelmeesters zijn verpligt aan de wijk-lokaalen kennis te geven waar zij zich ophouden, om van daar ogenblikkelijk gevonden en ontboden te kunnen worden, hiertoe zal hun een oppasser, dienstdoende als bode: worden toegevoegd.

Art. 2.

Wanneer zij bij eenen cholera-zieken ontboden worden, begeven zij zich onverwijld, met ter zijde stelling van alle andere bezigheid, tot denzelven, en verrigten al wat de wijk doctor hun voorschrijft of beveelt.

Art. 3.

Zij zijn den wijk doctor zoo veel mogelijk behulpzaam in de bediening van zijn wijk, doen de lijkopeningen onder zijn opzigt, zorgen ook onder zijne leiding of op zijne aanwijzing voor de in het werk te stellen zuiveringen, en waken in het bijzonder dat de bepalingen op het begraven worden nagekomen.

Verpligtingen van de Districts-Vroedvrouwen.

Art 1.

De districts vroedvrouwen zijn verpligt aan het districts-locaal kennis te geven waar zij zich ophouden, om van daar ogenblikkelijk gevonden en ontboden te kunnen worden.

Art. 2.

Zij verrigten bij de vrouwelijke cholera zieken al de diensten die gevorderd worden, bijzonder bij het zetten van lavementen, van bloedzuigers, het bijstaan en besturen van baden, als mede het in werk stellen der wrijvingen, enz.

Art. 3.

Zij ondersteunen de door de ziekte aangetaste arme barende vrouwen, in hunnen arbeid.

Art. 4.

Zij zijn verpligt de voorschriften van den wijk doctor getrouwelijk na te komen.

Verpligtingen van de Apothekers.

Elk apotheker is verpligt ieder recept door den wijk doctor van de wijk waarin hij woont afgegeven, en waarop het woord cholera en voor den armen gesteld is, onmiddelijk gereed te maken, waarvoor hij volgens de tax der pharmacopœa pauperum, zijne rekening aan de stedelijke regering kan inleveren.

Verpligtingen van de Suppoosten.

Art. 1.

Degeen die onder den districts-arts, den post van kommies waarneemt, is gehouden de voorschriften van den districts-arts getrouwelijk na te volgen; aan hem zijn de bedienden of oppassers en dragers even als aan den district-commissaris, volstrekte gehoorzaamheid verschuldigd, de laatste is daarenboven bevoegd, hen die zich op de eene of andere wijze niet wel gedragen, onmiddelijk te ontslaan.

Art. 2.

De kommies moet altijd in het districts locaal tegenwoordig zijn.

Aldus vastgesteld bij Burgemeester en Wethouderen der Stad Utrecht, den 25 Juli 1832.

H. M. A. J. VAN ASCH VAN WYCK.

Ter ordonnnantie van dezelve

I. A. A. RAM.

ACHTSTE BIJLAGE.

PUBLICATIE.

BURGEMEESTER, WETHOUDEREN en RADEN der Stad UTRECHT,

In aanmerking nemende, dat de Cholera zich in eene naburige Provincie heeft geopenbaard, en bij het *onverhoopt* ontstaan der ziekte *binnen deze stad of derzelver vrijheid*, het allernoodzakelijkst is, de goede ingezetenen bekend te doen worden, met de voorbehoedmiddelen, eerste wijze van verpleging der door die ziekte aangetaste lijders, als anderzins, en de verpligtingen die hun gedurende het heerschen der ziekte worden opgelegd, hebben, met overleg van de Districts Kommissie in zake der cholera, gemeend ter kennis van dezelven te moeten brengen.

Dat de maatregelen, strekkende om het ontstaan en de verbreiding van den aziatischen braakloop tegen te gaan, door het wegnemen of verminderen der oorzaaken, welke plaatsen of personen tot deze ziekte voorbeschikken, zich hoofdzakelijk bepalen tot de volgende:

a Herhaalde reinigingen der straten en plaatsen, vooral van die, waar plantaardige en dierlijke zelfstandigheden verzameld worden, als: groenmarkten, vischmarkten, vleeschhallen enz.: waar toe de zuiverheid der lucht, door herhaalde ververschting derzelve en andere hiertoe gewoonlijk gebruikt wordende middelen, in publieke gebouwen, in dewelke vele menschen te zamen wonen, als gevangenhuizen, hospitalen, werkhuizen, weeshuizen, scholen en andere gestichten, moet worden bevorderd; terwijl de ingezetenen dienen in acht te nemen, de zindelijkheid in hunne huizen, (zonder dat door het gebruik van eene te groote hoeveelheid water de vochtigheid der woningen bevorderd worde), het luchten der vertrekken, het, zoo spoedig mogelijk verwijderen van alle onreinheden, en het dikwijls genoeg reinigen en doorspoelen van riolen en afwateringen.

b Deugd-

b Deugdzaamheid van het water in de bronnen en pompen, en reiniging derzelven, alsmede deugdzaamheid der overige levensmiddelen, vooral van het vleesch en van de visch.

c Het in acht nemen van eene behoorlijke diëet, eene warme en zindelijke kleeding, en het bewaren van eene goede gemoedsgesteldheid; men stelle zich derhalven niet nuchteren aan de lucht bloot, en, wanneer de tijd tusschen het ontbijt en het middagmaal te lang mogt zijn, zorge men in dien tusschentijd eenig voedsel te gebruiken, ten einde de maag niet op eenmaal met te veel spijzen te overladen.

d Zich te wachten voor het veelvuldig gebruik van visch, vruchten, van groenten, vooral van waterachtige en in het algemeen van verkoelende, mitsgaders van zoodanig voedsel, hetwelk de ondervinding aan sommige personen geleerd heeft, dat bij hen ligtelijk diarrhœ veroorzaakt of op eenige andere wijze door hen niet goed verdragen wordt, geen brood te nuttigen, dan hetwelk van gezond graan bereid, goed gerezen en gaar gebakken is.

e Geen gebruik te maken van oud gezouten of gedroogd, en vooral bedorven vleesch of visch, als ten hoogste nadeelig; terwijl het gebruik van rundvleesch het meest is aan te bevelen, hoe wel men aan het matig gebruik van kalfs- schapen en varkenvleesch, alsmede van gevogelte en wild, geen nadeel toekent; dewijl men echter op sommige plaatsen heeft opgemerkt, dat, gedurende de cholera-epidemie, eenige dieren en vooral ganzen, eenden en hoenders, onder bijzondere, volgens sommigen, met de cholera overeenkomende, verschijnselen sterven, is het van belang daarop acht te geven, en zich zorgvuldig voor het gebruik van vleesch van zieke dieren te wachten.

f Evenzeer zich te onthouden van het misbruik van sterken drank, hetwelk eene algemeen erkende verderfelijke werking uitoefent, alsmede van het gebruik van jonge zure wijnen, van veel en van versch en zuur bier, en vooral, in het algemeen van kouden drank, als water, wei of karnemelk, wanneer het ligchaam verhit is; terwijl daar en tegen het matig gebruik van goeden wijn, en inzonderheid roden bordeaux-wijn als heilzaam is te achten en onschadelijk, ook dat van goed bier, van water en wijn, of met een weinig brande-

dewijn vermengd, alsmede van koffij en thee, mitsgaders van geestrijken drank, voor hen die daaraan gewoon zijn.

g Ten aanzien van hen, welke eene geregelde levens wijze in het gebruik van spijs en drank, gewoon zijn te houden, daarin hoegenaamd geene, en vooral geene plotselinge verandering te maken, hetzij wanneer eene plaats door de cholera bedreigd wordt, hetzij wanneer dezelve werkelijk in dezelve heerscht.

h Zich met de meeste zorg te hoeden, voor eene spoedige afwisseling en overgang van warmte in koude en in het bijzonder verkoeling van sommige ligchaamsdeelen, vooral van den buik en de voeten: waarom eene warmere kleeding dan gewoonlijk zeer is aan te bevelen, door het dragen bij voorbeeld van flanel op de huid en wollen koussen aan de beenen, of voor hen, wier buiks-organen, gevoelig voor koude zijn, van een flanellen gordel of vlaggedoek, tot verwarming van den buik: ook is het van belang, te zorgen, dat de voeten bestendig droog en warm gehouden worden, en de reinheid des ligchaams zeer worde in acht genomen.

i Het bewaren van eene goede opgeruimde gemoedsgesteldheid: dienvolgens vermijde men alle te sterke inspanningen van den geest, en trachte zoo veel mogelijk alle hevige gemoedsaandoeningen, als angst, vrees, kommer, toorn enz. zorgvuldig voor te komen; daarentegen trachte men door eene opgewekte gemoedsgesteldheid en eene matige oefening van den geest, de ziel in eene kalme en opgeruimde stemming te bewaren, waartoe vooral een onbepaald vertrouwen op de wakende zorg der voorzienigheid strekken kan.

k Zij die eene bijzondere vrees voor de ziekte bekomen hebben, wachten zich voor het zien van cholera-zieken.

l Even gelijk van den geest moet ook eene al te sterke en aanhoudende inspanning van het ligchaam, welke tot verzwakking en uitputting aanleiding geeft, en aanhoudende rust, welke eene werkeloosheid van de organen des ligchaams ten gevolge heeft, en waardoor hetzelve tot ziekte geneigd wordt, vermeden worde; eene matige ligchaams-oefening en dagelijksche beweging in de vrije lucht, vooral bij droog weder, is echter zeer aan te bevelen.

En hebben voorts vastgesteld en bepaald de navolgende verordeningen.

1ste Dat ter geregelde en spoedige hulpverleening de stad en buitenwijken zijn verdeeld in 4 districten, als:

Wijk A. B. en K. 1ste District.
C. H. en M. 2de ———
D. E. en L. 3de ———
F. G. en I. 4de ———

welke onder het speciaal opzigt zijn gesteld der geneesheeren, vermeld op de aan den voet dezer geplaatste lijst.

2de Dat in ieder van die districten een hulp bureau aanwezig is, van waar ten allen tijde zullen kunnen verkregen worden dragers tot vervoer van zulks begerende zieken, naar het cholera hospitaal, warm water benevens badkuipen, alsmede, voor de behoeftigen, zieken oppassers tot dienstbetoning, verschillende in deze ziekte voordeelige dranken, en dat aldaar ook bewijzen tot het verkrijgen van voedsel, bekomen kunnen worden.

3de Dat de voormelde hulpbureaux zijn geplaats als:

voor het 1ste district in een locaal nabij het Krankzinnigenhuis. (*)
» » 2de » in de Poortierswoning in de Waardpoort.
voor het 3de district in een locaal van het oude Mannen- en Vrouwenhuis uitkomende aan het Vreeburg.
» » 4de » in een locaal van het stads Ziekenhuis.

4de Dat voor iedere wijk een bepaald geneesheer en heelmeester is aangewezen, en voor ieder district eene vroedvrouw, wier namen zijn vermeld op de lijst, aan den voet dezer geplaatst, welke genees- en heelmeesters, zoo lang de ziekte binnen deze stad heerscht, belast zijn met de geneeskundige behandeling der behoeftigen, niet alleen die aan de cholera lijden, maar door welke andere ziekte ook aangetast mogten worden: de geneesheeren, en heelmeesters zullen ten allen tijde aan de wijklocalen, vermeld op de lijst achter dezen gevoegd, en de vroedvrouwen aan de districts-localen kunnen ontboden worden, welke localen kennelijk zullen zijn aan een wit bord, derzelver bestemming aanduidende.

5de

(*) Later is dit districts locaal verplaatst in de woning, bekend onder den naam van Maria van Pallas, aan het eind der Nieuwe Gracht.

5de Dat als cholera hospitaal is ingerigt het locaal, bekend onder den naam van aalmoesenierskamer op de breedstraat. (*)

6de Indien tot het stuiten van de ziekte bij haar eerste uitbreken, de districts kommissie het noodig of doelmatig mogt oordeelen, dat de afzondering van een huis, waarin de cholera zelve ontstaan is, worde daargesteld, en de plaats en de omstandigheden, de afzondering van hetzelve niet aan bijzondere moeilijkheden blootstellen, is aan dezelve commissie voorbehouden om deze afzondering bij de stedelijke politie aantevragen, welke daartoe zal bevoegd zijn. In dat geval zullen de bewoonders van dat huis of huizen geene gemeenschap met andere ingezetenen mogen hebben, dan na den afloop der ziekte, of nadat de lijder naar het hospitaal is vervoerd, en nadat door den geneesheer die dezelve heeft behandeld, eene verklaring aan de directie van politie zal zijn gegeven, dat de ziekte in dat huis heeft opgehouden en de zuiverings middelen zijn aangewend.

Gedurende dien tijd zal aan de huisgenoten al het noodige worden verschaft, zoo tot genezing als tot voeding en tot hulp; indien het behoeftigen zijn, zal dit op kosten der stad geschieden.

Deze bepaling zal alleen stand houden gedurende de eerste gevallen.

7de Dat in het hospitaal een afzonderlijk locaal bestemd zal zijn om te onderzoeken of de lijders die in het hospitaal zijn opgenomen werkelijk gestorven zijn; *zullende de naastbestaanden op verzoek aan en met toestemming van den heer directeur bij het kisten worden toegelaten*, blijvende voorts de verordeningen ten aanzien van schijndooden bij het reglement op de begravenissen van dato 19 April 1830 vastgesteld, in hun geheel, en is de doctor van de wijk bevoegd om in geval van twijfeling de nakoming dier verordeningen bepaaldelijk voor te schrijven.

8ste Dat in gemeld hospitaal alle behoeftige lijders, welke zulks verlangen, op daartoe door den doctor van de wijk afte-ge-

(*) In de publicatie volgen hier de namen der Geneeskundigen en beambten van het hospitaal, welke hier zijn weggelaten, daar zij op de algemeene lijst der Geneeskunstoefenaren gevonden worden.

geven bewijs opgenomen en verpleegd zullen worden; terwijl dienstboden en niet direct behoeftige personen mede in hetzelve zullen kunnen opgenomen en verpleegd worden, tegen eene schadeloosstelling van 50 cents daags; zullende deze schadeloosstelling voor dienstboden door hunne meesters of vrouwen vergoed moeten worden, voor zoo ver zij derzelver opneming in het hospitaal hebben verlangd.

9de Dat, zoodra zich in eenig huis een cholera zieke vertoont, het hoofd des huisgezins verpligt zal zijn, hiervan onmiddelijk aan den wijk-doctor kennis te geven deze verpligting rust ook op den hoofd-bewooner des huizes, ten aanzien der bij hem inwonende personen.

10de Dat de wijk-doctor zoodra ter zijner kennis is gekomen dat zich een cholera zieke in zijn wijk bevind, bij welke nog geene geneeskundige hulp aanwezig is, onmiddelijk zijn hulp moet aanbieden, en die hulp verlangd wordende, verleenen, tot dat de huis-arts den lijder heeft overgenomen.

11de Dat ieder practiserend geneesheer verpligt is, zoodra hij een cholera kranke onder zijne behandeling heeft, daarvan aan den doctor van de wijk waarin de zieke woont, schriftelijk kennis te geven, en voor zoo verre hij voortgaat in de behandeling van die zieke van den voortgang en afloop den wijkdoctor kennis te doen dragen, met overleg van welken de zuiverings middelen en tijdsbepaling der begraving altijd zal moeten worden geregeld, ten welken einde vóór dat eene begravenis plaats grijpt, daarvan ten minsten 24 uren te voren aan den wijk-doctor moet worden kennis gegeven.

Bij verzuim van de hiervoor bedoelde aangiften zal de geneeskundige eene boete verbeuren van *zeven gulden.*

12de Dat zoodra de cholera zich openbaart en daarvan openlijke bekendmaking geschied, als dan, zoo lang deze ziekte duurt, zullen worden opgeschort de betrekkingen van al de geneeskunstoefenaren, zoo doctoren als heelmeesters, welke of door de stad, voor den algemeenen armen, of voor bijzonder godsdienstige gezindheden zijn aangesteld. en elke behoeftige zieke van welken aard ook zijne ziekte zijn moge, zich als dan zal vervoegen tot dien geneeskundige welke in zijn wijk is aangewezen; blijvende de betrekkingen der apothekers en vroedvrouwen ten aanzien van de behoeftige personen, niet door de cholera aangetast, in haar geheel.

13de Dat elk apotheker verpligt is, ieder recept door den wijk-doctor van de wijk waarin hij woont afgegeven, en waarop het woord cholera en voor den armen gesteld is, met vermelding tot welke godsdienstige gezindheid de lijder behoort, voor wien het is voorgeschreven, onmiddelijk gereed te maken, waarvoor hij volgens de tax der pharmacopæa pauperum zijne rekening aan de stedelijke regering kan inleveren.

14de Dat het school gaan van kinderen uit huizen waarin de cholera heerscht, verboden is, op de boete van *drie* tot *zeven gulden*, en dat aldaar ook geene kinderen uit zulke huizen toegelaten zullen worden, ten zij uit een schriftelijk bewijs van eenen med. doctor blijke, dat de ziekte in hetzelve geheel heeft opgehouden en het huis gezuiverd zij, welk bewijs aan den schoolhouder of schoolhouderesse moet worden vertoond en door dezen bewaard.

Dat tot de scholen ook gerekend worden te behooren kinder-, naai-, brij- en bewaarscholen, waar eene vereeniging van meerdere kinderen tot eenig doel der opvoeding plaats heeft.

De ouders en schoolhouders zijn voor de uitvoering van deze bepaling verantwoordelijk.

15de Dat, indien gedurende de ziekte, kinderen in eenig godshuis of armgesticht worden opgenomen, deze geene gemeenschap met de overige kinderen des gestichts zullen mogen hebben, dan na alvorens gebaad, hunne goederen gezuiverd en ten minsten vijf dagen afgezonderd geweest te zijn. Voor de uitvoering van dezen maatregel zijn de regenten aansprakelijk.

De ingezetenen en vooral ook de mindere volksklasse worden bij deze ernstig opgewekt en aangespoord, de hiervoorgemelde voorbehoedmiddelen naauwkeurig op te volgen, terwijl, om geene verwarring of verwijl in het verleenen der verlangd wordende geneeskundige en andere hulp te veroorzaken, en alles een geregelde gang, bij het plaats hebben der ziekte te doen houden, een ieder stiptelijk zal behooren na te komen de te dien aanzien noodig geoordeeld en in deze vermelde verpligtingen: wordende de onderscheidene armbesturen binnen deze gemeente met allen aandrang uitgenoodigd, daartoe met opzigt tot derzelver bedeelden, krachtdadig te willen medewerken.

En

En opdat niemand hiervan eenige onwetendheid zoude kunnen voorwenden, zal deze worden gedrukt, afgekondigd en aangeplakt, waar dit te doen gebruikelijk is.

Gedaan te Utrecht, den 24 Juli 1832 en gepubliceerd den 28 daaraanvolgende.

Burgemeester, Wethouderen en
Raden voornoemd

H. M. A. J. VAN ASCH VAN WYCK.

Ter ordonnnantie van dezelve

I. A. A. RAM.

NEGENDE BIJLAGE.

NAAMLIJST der Heeren DISTRICTS COMMISSARISSEN, GENEESHEEREN, HEELMEESTERS en VROEDVROUWEN,

Zoo als zij met de Geneeskundige dienst belast waren op den 25sten October 1832.

1ste District.

Districts-locaal de woning van *Maria van Pallas*, onder de Linden.

DISTRICTS COMMISSARIS

de Heer Professor P. J. I. DE FREMERY.

Wijk A. Geneesheer Dr. Y. DE KOCK, J. PEELEN, Kandidaat en J. B. SNELLEN, Doctorandus in de Geneeskunde. Heelmeester J. P. SPOOR. — Wijk-lokaal: over het Militair Logement op de Lange Nieuwstraat.

Wijk B. Geneesheer Dr. P. H. KRABACHER. Heelmeester M. C. J. VAN EVERDINGEN. — Wijk-locaal: Bartholomei Gasthuis.

Wijk K. Geneesheer A. L. G. SUERMAN, en G. BROERS, Kandidaten in de Geneeskunde. Heelmeester J. J. MORREN. — Wijk-lokaal: het Portiershuisje aan de Tolsteegpoort.

Vroedvrouw vrouw DE BRUIN.

2de District.

Districts-locaal: Portiers Woning in de Waardpoort.

DISTRICTS COMMISSARIS

de Heer Professor A. NUMAN.

Wijk C. Geneesheer Dr. A. G. v. ONSENOORT. G. VAN DEN STEEN, en A. H. VADERS, Kandidaten in de Geneeskunde. Heelmeester A. J. KOOPMAN. — Wijk-locaal: Portiers Woning in de Waardpoort.

Wijk H. Geneesheer Dr. J. C. IMMENS BLOM. Heelmeester W. BUSKES. — Wijk-locaal: Hospitaal op de Breestraat.

Wijk M. Geneesheer Dr P. J. BLOM, en J. P. BAKKER, Doctorandus in de Geneeskunde. Heelmeester J. A. MULDER, Sr. — Wijk-locaal: Woning van Vrouw VAN DER SLOT, aan de Knollenbrug.

Vroedvrouw vrouw VAN DER SLOT.

3de District.

Districts-locaal: Oude Mannen en Vrouwenhuis, uitkomende op het Vreeburg.

DISTRICTS COMMISSARIS

de Heer Med. Dr. L. C. E. E. VAN COOTH.

Wijk D. Geneesheer Th. VAN SCHERMBEEK, Doctorandus in de Geneesk. Heelmeester D. J. VAN DE WATER. — Wijk-locaal: Locaal van het Oude Mannen en Vrouwenhuis, uitkomende op het Vreeburg.

Wijk E. Geneesh. Dr. G. MUNNICKS v. CLEEFF. Heelmeester H. HEYLIDY. — Wijk-locaal: In de woning van J. KET, op de Marieplaats naast den Wijkmeester J. STOUW.

Wijk L. Geneesheer J. F. MUYSKEN, Doctorand. en J. WITTOP KONING, Kandidaat in de Geneeskunde. Heelmeester J. C. VERHOEFF. — Wijk-locaal: Stedelijk Kantoor in de Catharijnepoort.

Vroedvrouw vrouw VAN DE VECHT.

4de District.

Districts-locaal: Stads Ziekenhuis in de Juffertsraat.

DISTRICTS COMMISSARIS

de Heer Med. Dr. G. GREEVE.

Wijk F. Geneesheer Prof. J. I. WOLTERBEEK. Heelmeester J. STOUW. — Wijk-locaal: op de Kromme Nieuwe Gracht, in een gedeelte der huizinge, vroeger gediend hebbende voor de Latijnsche School.

Wijk G. Geneesheer Dr. A. H. VAN DEN HEUVEL. Heelmeester P. KONING. — Wijk-locaal: Stads Ziekenhuis in de Juffertsraat

Wijk I. Geneesheer Dr. A. J. ELTZMANN. Heelmeester A. VAN WOERDEN. — Wijk-locaal: Van het openen tot het sluiten der poort in het Stedelijk Kantoor aan de Wittevrouwenpoort, en gedurende den verderen tijd in het Poortiershuisje.

Vroedvrouw vrouw VAN HILTEN.

Cholera Hospitaal.

DIRECTEUR

de Heer Professor J. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, Lid der Districts-Commissie.

Geneesheer Doct. N. P. VISSCHER.

Adsistent Geneesheer F. EICK, Kandidaat in de Geneeskunde.

Heelmeester C. QUINT.

Apotheker H. VAN DEN BOS.

Adsistent Apotheker F. VAN DER MEYDEN.

Oeconomicus J. E. MENSINGA.

Vroedvrouw Mejufvrouw C. H. WILDERS, Wed. B. VAN SENUS.

Het tweede stuk zal met de maand December volgen.